

Резюмета на трудовете на гл. ас. д-р Петър Първанов, участващ с тях в конкурса за доцент по ПН Икономика при Стопански факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“

1. Развитие на световното и националното стопанство

Монографията Развитие на световното и националното стопанство е написана в стила на сравнителния анализ на различните стопански системи във времето и пространството. Целта ѝ е да насочи читателите към опознаване и анализ на основните процеси в икономическото развитие на света и разнообразието в организацията и управлението на тези стопански системи. То се определя от специфичните географски, релефни, климатични, обществени и други особености в различните части на света. Именно тези специфични условия обуславят многообразието на стопанските системи и стопанските отношения през различните исторически епохи. В началото на монографията авторите посочват някои основни документи и литература, върху които се базира Стопанската история. Посочват се също основните теми, както и някои най-важни понятия, свързани с икономическото развитие на света. Така още от първите страници студентите получават информация за най-важните моменти в историята на стопанското развитие, както и за темите, които се разглеждат в монографията. Първата глава изяснява проблема за обособяването на Стопанската история като отделна част от общата история на човечеството. Изяснява се важното място на Стопанската история като теория за процесите в икономическото развитие на света и особеностите на различните икономически системи. Изясняват се също отношенията между тези системи във времето и пространството. Разглежда се и проблемът за периодизацията на Стопанската история и различните подходи в определянето на периодите в икономическото развитие на света и отделните стопански системи. Втората глава на монографията разглежда формирането и развитието най-ранните стопански системи в епохата на Древността. Набляга се на сравнителния анализ на тези системи, на тяхната специфична организация и управление. В този смисъл се подчертават две основни тенденции в развитието на древните икономически системи: от една страна преобладаващият централизъм в управлението и организацията на големите земеделски цивилизации на т. нар. Древен изток, основани на мощни иригационни съоръжения, поддържани със строг контрол на имперската бюрокрация; от друга страна отворената

пазарна икономика на финикийската и античната гръцка полисна икономика, основани на правно-гарантирана частна собственост, свободна търговия и икономически индивидуализъм, без особена държавна намеса. Тук се разглежда и въпросът за формирането на стопанство и стопански отношения в българските земи и основно развитието и особеностите на икономическите отношения у древните траки. Третата глава анализира средновековните икономически системи. Подчертава се условният характер на понятието „Средновековие“, което има един смисъл в Западна Европа и друг в източните империи. И тук се прави сравнение между класическата феодална система в Западна Европа, основана на феодалния имунитет, на стопанската и политическата разпокъсаност, на съперничеството между светските и църковните владения от една страна. От друга се посочва съхраненият и възпроизвеждащ се постоянно азиатски имперски и фискален централизъм, който периодично ограничава стремежът към частна собственост и индивидуална икономическа инициатива сред местната аристокрация и населението. Четвъртата глава разглежда въпроса за т. нар. „Генерална трансформация“ или преходът от феодалното средновековно стопанство към съвременната модерна пазарна икономика в Западна Европа (XIII-XVII в.). Изясняват се основните фактори на тази трансформация: Европейският ренесанс, променил начина на мислене във феодална Европа към разчупване на съсловната средновековна система и освобождаване на икономическите отношения от феодалните условности и задръжки. Започнал в Северна Италия, този процес обхваща Западна, а после и Централна Европа. Формира се нова градска класа (буржоазия), която взема в ръцете си икономическите лостове и богатствата, развива стоково-паричните отношения, свободното стоково производство и търговия, формира националните пазари, Европейския пазар, намесва се решително в световната търговия. С Великите географски открития тази нова класа не само „открива“ големия свят на планетата. Тя очертава световните търговски пътища през океаните, свързва континенти- 213 те и цивилизациите и формира Световното стопанство. Така Западна Европа се превръща през тази епоха в център на световната търговия, но и в основен производител на промишлени стоки, във финансов център... Към нея се стичат основните ресурси на колониите. Тя контролира световните търговски пътища и пазари. Тя става център на Световното стопанство. Търговската революция и световните ресурси и пазари стимулират развитието на свободното манифактурно производство и създават реални предпоставки за поредица от

научни и технически открития. В тази глава се разглежда и специфичната роля на Протестантството като един от мощните стимули на модерния индивидуален капиталистически и предприемачески дух. Петата глава анализира предпоставките и осъществяването на Първия индустриален преврат в Западна Европа, променил радикално икономическото развитие на континента и света. Този преврат ускорява в геометрична прогресия това развитие, слагайки началото на мощна индустриализация и технологични промени, чиито етапи се скъсяват постоянно във времето! Започнали в Англия в края на XVIII век, те бързо обхващат Западна Европа и Северна Америка и правят XIX век – „Век на индустриализацията“. От средата на века индустриализацията обхваща Централна Европа а после и Източна, за да повлияе през XX век и върху другите части на света. Шестата глава разглежда състоянието и възможностите на българското стопанство в условията на Османското господство през неговите първи три века – XV-XVII в. Разглеждат се дълбоките промени, настъпили с установяването на специфичната централизирана османска икономическа система, нейната структура и управление, ролята на българите в нея. Това е време, когато българското общество е откъснато от развитието на динамичните процеси на Генералната трансформация в Западна Европа. И едва през XVIII век, в условията на упадък на османската система, то ще има възможност да се адаптира постепенно към модерните европейски пазарни и обществени отношения. Тук се разглеждат различните категории население и особеностите на стопанските отношения в азиатската империя... Седмата глава е продължение на шестата. Тя разглежда промяната в стопанството и стопанските отношения в българските земи в условията на упадъка на османската система от края на XVII и началото на XVIII век. Тогава започва нарастващо проникване на западното икономическо влияние, което създава условия поробените народи да се намесят решително в икономическото развитие в Османската империя. Тук гърците имат предимствата на морски и търговски народ, който осъществява основните търговски връзки на Империята. Българите обаче, са основното производително население, даващо огромна част от аграрната и промишлената продукция. Постепенно те се намесват все по-осезателно и във вътрешната и външната търговия. Така през XVIII и особено през XIX век, те стават основен стопански фактор в Османска Турция. Заедно с гърците, предприемчивите българи прокарват и утвърждават модерните пазарни отношения в азиатската империя. В осмата тема се засягат съществени икономически процеси,

настъпили в последните десетилетия на ХХ и началото на ХХ век в развитите индустриални държави в Западна Европа и Северна Америка. Те са свързани с тенденция към мощна концентрация на производството и капиталите и формиране на големи монополни обединения. Тази тенденция се проявява в различни варианти: поглъщане на малки и нерентабилни фирми, предприятия, банки, търговски фирми от по-силни такива; доброволно сливане на няколко предприятия или банки за да оцелеят в нарастващата конкуренция; коопериране на търговски фирми, кредитни дружества, акционерни дружества в обединени компании... Тази концентрация е най-ярко изразена в обединена Германия. Там самата държава, заложила на насърчаването на едрите промишлени корпорации, насърчава концентрацията, като се базира на прословутата политика на „модерен милитаризъм“ – военно решаване на икономическите проблеми. Тази политика следва обединителят Ото фон Бисмарк, в стремежа си да поддържа силна и модерно въоръжена армия, която да постигне обединението. И след обединението обаче, политиката продължава, защото мощната индустриална държава няма достатъчно ресурси и пазари. Колониите и пазарите са вече разпределени между Великобритания, Франция, Нидерландия... Дори малката Белгия има колонии, докато Германия не успява да се намеси в подялбата и сега иска преразпределение, но то не може да стане без война! Концентрацията се проявява силно и в САЩ, осигурили си огромните ресурси на собствената си територия и на двете Америки! И тук се формират мощни монополни обединения. В същото време Великобритания и Франция безнадеждно изостават. Япония също създава огромни монополи с пряката подкрепа и участие на държавата (съвсем като в Германия). Донякъде подобна концентрация се наблюдава и в Руската империя. Деветата тема е свързана конкретно с модерното икономическо развитие на България от Освобождението до военния период (1878-1912 г.). Разглеждат се трудностите в стопанското развитие на страната след разпокъсването на българските земи от Берлинския договор. Изтъкват се положителните последици за българското стопанство след Съединението. Основно се анализира икономическата политика на управленията на Ст. Стамболов и д-р Константин Стоилов, която категорично насочва икономическото развитие на страната към развитите капиталистически държави. Тази политика създава условия за силен икономически подем на България през първото десетилетие на ХХ век, което я прави най-добрата икономика в Европейския югоизток. Десетата тема се отнася до характера на

Световното стопанство след Първата световна война. Най-напред се посочват основните последици от войната: разпадането на големите империи в Източна Европа; следвоенната криза и икономическата катастрофа на победените държави; намаляването на ролята на колониалните империи и началото на надмощието на САЩ в Световното стопанство; излизането на световната икономическа сцена на Япония; планът „Дуъс“ и икономическото възстановяване на Германия; формирането на групи държави в зависимост от ролята им в световната икономика... Единадесетата тема засяга състоянието на българското стопанство след Първата световна война: икономическата катастрофа, политическата и социалната криза след войната и Ньойския диктат; икономическата политика на правителството на БЗНС; превратът и управлението на Демократическия сговор. Изтъква се икономическата изолация на България на Балканите и в Източна Европа - от една страна поради враждебното обкръжение на Балканите, от друга следствие на попадането ѝ в особена буферна зона между трите тоталитарни империи между световните войни. В дванадесетата тема се прави сравнителен анализ на структурата и формата на стопанско управление на тоталитарните икономически системи между двете световни войни: Съветската, в която се установява държавно-планова икономическа система се ликвидира пазарното стопанство, частната собственост и индивидуалната инициатива; италианската фашистка корпоративна система и икономиката на Националсоциалистическа Германия, в които частната собственост и пазарните отношения се запазват, въпреки тоталитарното управление. Тринадесетата тема разглежда Световното стопанство след Втората световна война. Дълбоките промени в съотношението на силите в международните икономически отношения. Формирането на т. нар. „двуполусен свят“: Западният – включващ развитите държави в Западна Европа и Северна Америка, начело със САЩ, обединени във военно-политически блок – НАТО; Източният – включващ метрополията СССР и сателитните му държави в Източна Европа, обединени в СИВ и „Варшавския договор“. Към този блок отначало се приобщава и комунистически Китай; В Далечния изток Япония се възражда след военната катастрофа и се превръща отново в мощна икономическа система. САЩ предлагат възстановителен план за воювалите европейски държави, под названието „Маршал“; Няколко западноевропейски държави между 1952 и 1957 г., начело с ФРГ и Франция, формират Европейската икономическа общност (днешният Европейски съюз). Четиринадесетата тема засяга проблемите на Световното стопанство и стопанските отношения след разпадането на

„двуполюсният свят“. Формира се нова световна система, в която вече няколко основни икономически гиганти определят стопанските и финансовите отношения: Европейският съюз, САЩ и Япония – водещи икономики от края на XIX в. и началото на XX в.; бързо нарастващите икономически възможности на Китай, Индия, Русия, Бразилия с „Меркюсур“, богатите държави на ОПЕК... Светът става многополюсен. Същевременно се наблюдава процес на глобализация, чието начало е преди повече от два века, но сега той се проявява в нарастващ обмен на информация, взаимни културни влияния и бързи комуникации. Това положителните прояви на глобализацията. Наред с тях обаче, се проявява и опасна тенденция на формиране на транснационални корпорации, които монополизират производството, търговията, световните финанси и все повече ограничават възможностите на либералното стопанство и свободната конкуренция...

01. Историята в услуга на съвремеността

Книгата представя историческите възгледи на Стефан Савов Бобчев. Състои се от две части, съгласно тематичния обхват на Бобчевите исторически съчинения. В първата, в рамките на четири параграфа се представят вижданията му за развитието на българите, а втората представя възгледите му за общата история пак в рамките четири параграфа. През целия си съзнателен живот по един или друг начин Стефан Савов Бобчев се занимава с история. Началото е още в детството му в Елена, когато прави опити да напише сам история на българите. Историческите знания са застъпени и в ръкописния вестник „Утро“, който малкият Стефан издава в родния си град. С. С. Бобчев продължава да се занимава с история и като ученик в Цариград, емигрант в Одеса, политик, издател и учен. Многобройно е писменото и устното му историческо творчество, независимо по какъв повод е създадено. Историческите му интереси са от най-различно естество. На първо място трябва да се поставят изследванията му по история на правото, но не бива да се пренебрегват и заниманията му с други видове историческо познание. Хронологичният обхват на диренията му се простира от дълбока древност до неговата съвременност. Тематиката на съчиненията му също е обширна. Повечето му исторически текстове са плод на някаква конкретна цел и са далеч от научното проучване, но независимо дали пише учебник или

някакъв популярен текст, С. С. Бобчев винаги използва добре известни на обществеността данни, като привнася и своето собствено мнение. Заниманията на С. С. Бобчев с българска история са тематично всеобхватни, като почти няма тема от българското историческо развитие, по която да не е изказал своето мнение. Текстовете му могат да се подразделят на няколко групи. На първо място са съчиненията, в които представя цялостното историческо развитие на българския народ от древността до неговата съвременност. В тази група влизат писаната през 1867 г. история на българите и учебниците му по българска история, базирани на труда на Константин Иречек „История на българите“, чрез които непосредствено след Освобождението С. С. Бобчев се превръща във водещ автор на учебници по българска история и благодарение на това влияе на поколения българи. Втората група са съчинения, посветени на конкретен исторически въпрос, като акцентът се поставя върху теми със силен емоционален заряд за времена, в които българското развитие е във възход или теми, които пряко засягат дейността му като историк на правото, общественик или политик. Трета група съчинения са биографичните му текстове за хора, с които си е сътрудничил или за личности, оказали влияние върху неговото развитие и важни, според автора, за българската историческа памет. Целта на биографичните текстове е да се създаде определен образ на изследваното лице, който да се наложи в обществото. Така С. С. Бобчев се нарежда сред крупните български историци, макар повечето му съчинения да имат по-скоро научно-популярен, отколкото строго научен характер.

1. Записки по българска история 1867 г. Първият опит на Стефан Савов Бобчев да състави цялостно изложение върху българската история датира от месец юли 1867 г. Тогава четиринадесет годишният Стефан пише „Записки по българска история“, които се пазят в личния му фонд. По това време авторът е помощник учител в местното училище и издава ръкописен вестник „Утро“. Все занимания, нетипични за възрастта му, от които можем да съдим за амбицията и любовта му към книжовността и обучението. С. С. Бобчев предава по глави българското развитие от първите данни в историческите извори до съвременните му български чети. Не споменава какви извори използва за написването на текста си, но в следствие на заниманията си като помощник учител, списването на вестник и желанието му да продължи обучението си, чете много и различни текстове, може да се съди, че за източник за по-ранните периоди използва излезлите исторически съчинения до момента, а за по-близките му периоди следва да се допусне, че използва като източници вестниците, които се получават в Елена, защото от тях

черпи информация за материалите в „Утро“. Разчита и на местни устни разкази, когато запознава читателите си с епизоди от Еленската история. Мнението му за събитията, на които е свидетел е базирано на лични впечатления. Изложението е стегнато. Записките по българска история, които С. С. Бобчев пише през 1867 – 1868 г. са кратък разказ за развитието на българите през вековете. Авторът им накратко проследява и коментира важните исторически събития, като набляга на силните моменти от българската история. Допуска много фактически грешки, но като цяло съчинението не се отклонява от традиционните схващания за развитието на българите, които са популярни през периода. Фактът, че едва четиринадесет-петнадесетгодишен С. С. Бобчев се захваща с писането на българска история, показва голямата ерудиция, която притежава. Не на последно място, трябва да се отбележи, че в съчинението има много идеи, които в последствие ще бъдат развити, както и въпроси, по които възгледът му ще се промени коренно, какъвто е случаят с отношението му към Русия и ролята и в българската историческа съдба.

2. Учебници по българска история. При заселването си в Източна Румелия, С. С. Бобчев се захваща да създаде курс по-българска история, който да издаде под формата на учебник, който да се използва в българските училища. Авторът оценява труда на К. Иречек като преврат във възгледите за българска история, а това прави старите учебници по въпроса неизползваеми. Освен да помогне на българското образование, С. С. Бобчев гледа на своето занимание и като на начин да изкара допълнителни средства. Така се появява неговата преработка на Иречековата „История на българите“. Този учебник може да се приеме като основен източник, чрез който да се разбере отношението на С. С. Бобчев за българското минало и българската история. Макар и да твърди, през 80-те години на XIX в., когато е около 30-годишен, само приспособява историята на Иречек към програмите за обучение по Българска история, действащи в Княжество България и Източна Румелия и да скромничи, че не е допринесъл много, а че само превежда директно, С. С. Бобчев всъщност ползва и други източници при написването на учебника. Той не е уверен в качествата на труда си, но приема, че за да достигне европейското равнище, трябва да минат няколко издания. С годините учебникът претърпява три издания всяко, от които е съобразено с нуждите на българската училищна система към времето, в което излиза. Разработва труда си и във вариант за средните и такъв за началните училища. С изданията си С. С. Бобчев успява да се превърне в популяризатор на историята на българите сред самите българи,

непосредствено в годините след Освобождението. Идеите за българската история, които лансира придобиват голяма популярност сред българското общество, защото с трите вида учебници, покрива всички степени на българското образование. Много от сведенията, които дава остават в обръщение и след като изданията му престават да се ползват в системата на българските училища. 3. Други съчинения по българска история. В различни други текстове С. С. Бобчев се занимава с отделни проблеми, които обхващат хронологично, цялото развитие на българите. Те се отнасят предимно към българското Средновековие и Възраждане, като преобладават съчиненията посветени на княз Борис и цар Симеон, а така също и на Освобождението. 3. 1. Средновековна българска история. Три теми особено вълнуват С. С. Бобчев: произходът на българите, управлението на княз Борис и времето на цар Симеон. Когато разглежда въпроса за произхода на българите, авторът винаги застъпва тезата, че славяните са болшинството от българския народ, а на аспаруховите българи гледа, като на „дружина от 5000 човека“, която изиграва ролята на държавообразуващ елемент, без след това да влияе върху българския народ. Това му схващане произтича от съществуващата литература, която използва за написване на общите си текстове за българската история и от обществените му ангажменти на председател на Славянското дружество в България. В темата за управлението на княз Борис се открояват два акцента. Първият е управлението на самия княз Борис, което ученият разглежда откъм правно-историческата му страна, а втората е делото на Св. Св. Кирил и Методий, което оценява като общославянско дело. Третата тема е управлението на цар Симеон. В случая С. С. Бобчев съчетава обществените си ангажменти с научните си интереси. Във връзка с отбелязването на хилядагодишнината от царуването на Симеон, през 1927 г. пише обширна студия, като части от нея публикува и в отделни текстове. С. С. Бобчев счита, че личността на българския владетел трябва да се разглежда в контекста на епохата, за да се разбере истинският ѝ характер. Той оценява историческото развитие на България през царуването на Симеон и баща му княз Борис като изключително поучително за настоящия български народ. По същество авторът представя средата, в която управлява царят като разглежда политическата обстановка в България и съседите и по това време. Запознава читателите с личността на владетеля. На този фон разглежда и тълкува действията и целите му, погледнати откъм действащото тогава право и възможностите, които се откриват пред България на международната сцена, при реализация на плановете на цар Симеон. Ученият фаворизира личността и действията на

царя. Смята, че целият си живот Симеон е посветил на идеята да издигне България и да я превърне в обединителен център за славяните, като в същото време покори и Византия. На съчиненията на С. С. Бобчев по обща история на Българското средновековие е добре да се гледа като на текстове, които имат научен и популяризаторски характер. Написването им винаги е свързано с някакъв обществен интерес към дадената тема. Бобчев подхожда към тях като учен, който се опира в текстовете си на извори и литература, но от друга страна винаги цели да извлече, дори и пресилено, поука в съзвучие с обществения интерес, която да изложи пред съвременниците си. Той не въвежда в обръщение нови данни, а дава различно тълкуване и споделя своето мнение по конкретните въпроси.

3. 2. Българско възраждане. И тук Стефан Савов Бобчев съчетава научните си интереси с обществените и публицистичните си ангажменти, за да изрази своето виждане по вълнуващите го проблеми на Българското възраждане. Хронологично погледнато диренията му обхващат цялата епоха, но като акценти се открояват темите за българския черковен въпрос, Руско-турската война и Освобождението. Изследователят представя проблемите на базата на лични впечатления и съгласно обществените си възгледи, като ги подкрепя с извори и литература. Част от съчиненията му имат научен характер, но повечето от тях са публицистични и целящи да запознаят обществото с определени проблеми, които изследователят счита за актуални. Публицистичните му текстове са базирани на научните му съчинения. С. С. Бобчев схваща Възраждането като процес, който протича благодарение на усилията на целия български народ. Българският черковен въпрос е епизод от епохата, върху който С. С. Бобчев се спира освен в общите си текстове, и в специални съчинения по проблема, а така също събира и много извори за него. В изследванията си той набляга предимно на два момента от него – значението на фермана, с който българите получават самостоятелна черква и отношението на Русия и участието и в българските черковни борби. Ученият разглежда борбата на българите за самостоятелна черква, като светска, чрез която се цели да се създаде легитимна институция, която да защитава политическите и стопанските им интереси. Тези цели са постигнати, чрез създаването на Българската екзархия. Поставяйки на светска основа, черковната борба, С. С. Бобчев твърди, че Русия не пречи на стремежа на българите да имат своя самостоятелна черква, а дори помага за това. Мнението му по въпроса е изцяло в съзвучие с духа на времето, в което живее и възгледите му за отношението между Русия и българския народ. Руско-турската война от

1877 – 1878 г. и Освобождението на България е последният по хронология въпрос, с който С. С. Бобчев се занимава в съчиненията си по история на Българското възраждане. Той се захваща с него още докато е емигрант в Букурещ по време на войната и не престава да се занимава с темата, почти до края на творческия си път. Авторът представя Руско-турската война и Освобождението като акт, в който славяни се притичат на помощ на славяни от братски чувства, за да осъществят българския държавен идеал. Към историческото творчество на С. С. Бобчев, върху Българското възраждане се причисляват и текстовете му, които са свързани с родното му място Елена. С тях ученият осветлява историята на родния си край, като се стреми да го покаже като селище, което е отстояло българския си облик през вековете и е допринесло много за развитието на българското стопанство и образование през Възраждането. Тези му текстове го превръщат в един от основните изследователи и популяризатори на историята на Елена, чийто съчинения се използват от други автори, занимаващи се с темата.

3. 3. Източна Румелия. През творческия си път С. С. Бобчев неколkokратно се спира на историята на Източна Румелия. Описва областта като чисто българска. Смята, че побългаряването и е постигнато благодарение на усилията на българската част от населението. То е в резултат на чисто законни усилия, като не са нарушени международните договори и вътрешното законодателство. Освен изворите, които използва, авторът представя и личната си гледна точка като очевидец и участник в събитията. Този факт неминуемо се отразява на оценката на учения за описваните събития и факти, която е изключително позитивна. С. С. Бобчев представя Съединението като държавен преврат, инспириран от група противници на Народната партия в Източна Румелия, които постепенно увличат със себе си народа и управляващите в Княжество България. То е прибързан акт, несъобразен с международната обстановка. Така според автора се подменя истинския идеал за обединение на българските земи и се изпуска шанса всички българи да се съберат в една държава. С. С. Бобчев се обявява за защита на Съединението, но не приема начина, по който то е извършено.

3. 4. История на българския периодичен печат. Основно съчинение, представящо С. С. Бобчев като историк на българската журналистика е неговият „Преглед на българский печат (1844 – 1894)“, който е написан по повод петдесет годишнината на българската журналистика и честването паметта на основателя ѝ Константин Фотинов. Текстът представлява завършена история на българската журналистика, базирана на личните спомени на С. С. Бобчев за развитието ѝ,

трудовете на Александър Теодоров-Балан „Български книгопис“, Юрдан Иванов „Български периодичен печат“ и броевете на всички издания, които са му достъпни. Прегледът на българския периодичен печат на С. С. Бобчев е едно от първите съчинения по темата. Макар и писано набързо то предава отчасти мнението на автора си за българските периодични издания и тяхното влияние върху развитието на българското общество. Според С. С. Бобчев българската журналистика е част от модерния печат наложил се след Френската революция. Авторът вижда периодиката като един от факторите на Българското възраждане. Счита, че печатът пропагандира българските стремежи и така спомага за осъществяването им. Изследователят избира да разгледа развитието на българската преса на няколко периода, като за хронологически ориентир избира събития, които не са пряко свързани с издателската дейност. Първият период, който обособява е от създаването на печата до разрешаването на черковния въпрос. Основната водеща идея тогава е да се помогне на българските черковни борби. Като следващ етап обособява времето от постигането на черковна независимост до Освобождението. Тогава водеща идея за печата е патриотизмът. Разглежда занимаването с издателска дейност като дело на български патриоти, целящи да пропагандират и защитят българските идеи, а не да печелят от дейността си. В съвсем отделна тематична глава, представя българския печат извън границите на Османската империя. Той определя тези издания като революционни. Последните две глави от съчинението си С. С. Бобчев посвещава на българската периодика след Освобождението. Макар и със схематичен и хронологичен характер текстът показва, че авторът му вижда ролята на българската преса предимно като обществен коректив, а не като политически печат, като какъвто определя българските издания от това време. Все пак изследователят се въздържа от крайни оценки за това този период, поради липсата на времева дистанция. Съчинението налага С. С. Бобчев като изследовател на българския периодичен печат. Авторът продължава да следи развитието му и да го представя на страниците на своите издания в обобщителни рубрики, както и в отделни статии. Опитва се и да реализира възгледите си за развитие на българския периодичен печат, чрез действията си в народното събрание и обществото.

4. Биографии на българи.

Голяма част от творчеството на С. С. Бобчев е свързано с писането на биографични очерци за лица, за които смята, че заслужават да се отбележи по някакъв начин техният живот по различни поводи. Това са хора, чиято дейност се простира в различни сфери на науката, образованието,

политиката, обществото, духовността, правото и т. н. Това, което ги обединява е, че по-различен начин работата им се преплита с тази на С. С. Бобчев или оказва влияние върху неговото развитие. Той пише за тях по повод на отбелязване на годишнини, смъртта на лицата или за да бъдат споменати, тъй като смята, че споменът за живота и дейността им трябва да се съхрани за поколенията. Интересът на С. С. Бобчев в тази насока датира от студентските му години в Москва.

4. 1. Биографии на българи, свързани с правото. С. С. Бобчев създава специална серия от статии, в които представя първите български юристи. Началната серия „Ликове на първи български юристи“ се състои от 12 статии. Текстовете са публикувани в „Юридически преглед“ през 1930 – 1931 г. В тях представя биографии на първите българи с юридическо образование. След това авторът разширява обхвата и представя лица, които по стечение на обстоятелствата, без да имат специално юридическо образование са работили в българската правосъдна система и така са спомогнали за формирането на българското правосъдие, непосредствено след Освобождението. Извън тези поредици от статии, по различни поводи С. С. Бобчев пише отново за същите хора. Сред представените са Гаврил Кръстевич, Марко Балабанов, Петър Оджаков, Константин Стоилов, Георги Груев, Иван Павлов Герджиков и др. Всички дейци представени в очерците на Бобчев са близки до него, било то по професионални или лични причини. Това прави текстовете му особено ценни от гледна точка на информацията, която се съдържа в тях, защото голяма част са писани основно по спомени на техния автор. В същото време оценката дадена за определени личности, особено близки до автора, е силно идеализирана и изкривена, което създава погрешен образ, разминаващ се с представата на обществото, но останал след това в последващи изследвания.

4. 2. Духовни лица. Сред представените духовни лица са Св. Иван Рилски, Иларион Макриополски, Антим I, както и духовници, които живеят по времето, в което С. С. Бобчев твори и с които той има контакт, независимо дали на приятелска или професионална основа. Ученият дава много висока оценка за ролята на духовенството в българското развитие. Той схваща ролята на българското духовенство за развитието на българите предимно откъм светската ѝ страна и не толкова от духовната, защото смята, че българската черква и в частност духовенството е неразривна част от българската държавност.

4. 3. Биографии на български обществени дейци преди и след Освобождението. С. С. Бобчев пише за българи, които смята за недостатъчно популярни в българското общество. Според него тяхната дейност е допринесла за българското развитие

и затова се стреми да я популяризира. Така се получава обширен набор от биографии на българи, в които изгражда определен образ на важни, според него лица. 4. 3. 1. Георги Раковски. С. С. Бобчев многократно се ползва от съчиненията на българския патриот като читател, черпещ исторически сведения и като учен, разглеждащ Г. С. Раковски като един от първите изследователи на българското обичайно право и историята на българското право. Затова революционерът е от факторите, които оказват силно влияние върху формирането на С. С. Бобчев като образован човек и по-късно като учен. Авторът е на мнение, че животът и делото на Раковски са добре изследвани и познати. Неговите съчинения се радват на голяма известност сред българския народ още приживе на автора им. Популярността особено нараства, след като са забранени от османските власти. Поради тази причина Бобчев не пише общи биографии за Раковски, а търси сфери от живота му, които не са осветлени – представя го като учител, правист и публицист. Така професорът, дооформя образа на революционера, като надгражда над вече известния, с редица нови документи и като тълкува известни факти в нова светлина. 4. 3. 2. Райко Жинзифов. С. С. Бобчев се чувства длъжен да положи началото на изследванията върху живота и книжовната дейност на Райко Жинзифов като ги представи, защото въпреки изключителната му популярност сред българите приживе, след смъртта му не е изследван и малко се знае за него. Цел, която постига. Изгражда образ на Жинзифов като общественик, с влияние, чиято публицистична и книжовна дейност позволява на руското общество да се запознае с българските черковни борби. 4. 3. 3. Любен Каравелов. С. С. Бобчев смята Л. Каравелов, за един от видните възрожденски български дейци, които са оформили облика на Българското възраждане. Формира представата за българския публицист като особено набляга на публицистичната му дейност и по-малко на жизнения път и останалото му творчество. Изграденият образ е траен и авторът не променя виждането си през годините. Така се нарежда сред първите и постоянни изследователи на живота и делото на Каравелов. 4. 3. 4. Петко Рачов Славейков. С. С. Бобчев и Петко Рачов Славейков са си близки, защото поетът е приятел на Бобчевото семейство. По този начин поетът оказва влияние върху развитието на учения чрез творчеството и личните контакти между двамата. Авторът е един от първите започнали да изучават дейността на П. Р. Славейков и така да формират представата за него в обществото и науката. Ученият проследява живота на книжовника и го систематизира по етапи. Той представя Славейков като будно дете, което се оформя благодарение на

водещите български общественици на периода и основно благодарение на История Славянобългарска. Авторът споделя тезата, че Славейков се появява на обществената сцена сравнително млад и в период, в който се оформя Българското възраждане и че чрез дейността си той спомага за изграждането на облика на епохата. Изследователят счита Славейков за първи български поет, който успява да премине от народното творчество към художественото. Бобчевият Славейков намира и верния път да бъде чул от българския народ, като „принизява“ езика си до народния. Основна изследователска заслуга на С. С. Бобчев е определянето на 60-те години на XIX в. като най-силния публицистичен период от живота на Славейков. По-късно тази констатация остава в науката като „периодът Славейков“. Основната дейност на Славейков, която Бобчев вижда като най-ползотворна и влиятелна е публицистичната. Той гради на П. Р. Славейков образ на честен човек, който се придържа към своите идеали и непрестанно работи за тях. В тях ученият търси причините за неуспеха, както го определя, на Славейковата политическа кариера след Освобождението.

4. 3. 5. Други биографични трудове. Стефан Савов Бобчев е убеден, че българите трябва да познават живота и делата на изтъкнатите си личности. Поради тази причина пише за дейността на всички дейци на Възраждането от Паисий насам, без да ги класифицира. Разглежда живота на Драган Цанков, Григор Начович, Ив. Ев. Гешов, Михаил Маджаров, Йоаким Груев, Найдено Геров, Кръстьо Иванов Мирски, д-р Г. Янколов, Пандели Кисимов, Марин Дринов, Иван Вазов и др. Втората глава е посветена на Бобчевите виждания върху общата история. В живота му се открояват два периода, в които той усилено се занимава с историческа тематика, която не засяга българите. Първият от тях е престоят му в Цариград, а вторият като директор на Свободния университет и председател на Славянското дружество. Голяма част от съчиненията му са публикувани, но немалко от тях са ръкописи, намиращи се в различна степен на завършеност и съхранявани в личния му фонд. Тези дирения на С. С. Бобчев го представят като учен, занимаващ се с обща история и имащ свои собствени възгледи по тематиката.

1. Най-нова политическа и социална история на света. Времето, с което се занимава общата история, според С. С. Бобчев се простира от Френската революция до съвременността му. Той приема периода за незавършен. Периодизира според събитията в Европа и по-специално във Франция и Германия. Представя добре известни факти и дава своето виждане по конкретните проблеми на новата история. Повествованието върви по проблеми и след това

хронологично, като на места конструира цели исторически епизоди около водещи личности. Авторът поставя акцента си не толкова върху разкриването на конкретните исторически факти, колкото върху тяхното тълкуване и значението им за последвалите събития. Затова текстовете му, освен като исторически, трябва да се възприемат и като геополитически анализ, базиран на световната история от Френската революция до времето на писане. Авторът пише като юрист и подробно анализира и оценява държавното устройство на разглежданите страни. Повлиян от времето, в което твори и собствените си възгледи, винаги изтъква като добри демократичните ценности, заложили в държавното управление. Единственото изключение, което си позволява от това правило е при представянето на развитието и устройството на Русия. Набляга и на отделни събития, които нямат толкова голямо значение за световното историческо развитие, но от регионална и национална гледна точка са важни.

2. История на славянските народи. С. С. Бобчев се представя като историк на славянските народи, предимно с текстове, които имат за задача да защитят позициите му по съвременното състояние и възгледите на учения за развитието им. Тези свои схващания авторът формулира на базата на исторически сведения и на съвременната му политическа обстановка. Съчиненията му от тази група имат предимно популярен характер и ученият може да се счита за популяризатор на славянската история, но не и за неин изследовател. Във връзка с целенасоченото използване на исторически сведения за политически и обществени нужди тези текстове, трябва да се възприемат като тенденциозни и необективни. В тях е отразено по-силно политическото и общественото виждане на автора им за развитието на славяните.

3. Балканско-Близкоизточна история. Тези текстове имат за задача на базата на исторически данни да запознаят читателите с мнението на академика по определени проблеми на настоящето му. Той разглежда региона като близък на българите и затова смята, че те трябва да се запознаят с неговото историческо развитие, за да може да се създаде сътрудничество. С. С. Бобчев не представя нови исторически данни и не вкарва в употреба нови исторически тези. Той развива своите текстове основно на базата на сведения, които е почерпил от вестникарски статии.

4. Биографии на чужденци. Голяма част от текстовете на С. С. Бобчев, които се отнасят до общата история са с биографичен характер. В тях той представя живота и дейността предимно на славяни и хора свързани със славянството, но в отделни съчинения, се занимава и с личности, които е сметнал за удачно да почете и чиято дейност няма толкова

връзка със заниманията му. Повечето от статиите са с юбилеен характер или са некролози и трудно се подават на систематизация. В тях дава оценката си за разглежданата личност; представя живота, научната и обществената и дейност, след което търси мястото и в развитието на науката. Накрая предава значението на личността за българите или славяните. С течение на годините биографиите на Бобчев нарастват и заемат значителна част от неговото историописно творчество. Сред разгледаните от Бобчев личности се открояват В. Богишич, Ф. Ф. Зигел, М. М. Ковалевски и др. Съчинения на С. С. Бобчев по общата история, нямат характер на чисто научни изследвания. В тях той демонстрира умението си да работи с исторически сведения, за да защити определени тези по въпроси, засягащи съвременността му. Използва историческите сведения с учебни цели и да запознае читателите си с мнението си по определен проблем на деня, както и да подкрепи тезите си. Самият С. С. Бобчев няма претенции, че разработва проблеми на общата история, а във всеки един случай само запознава читателите си с конкретните си цели. Също така е коректен и спрямо използваната литература и извори по въпроса. Почти във всички текстове има подробни списъци на източници, като това са или съчинения по въпроса на други учени или сведения придобити от вестниците. В много редки случаи, предимно за биографии, ученият се позовава и на свои спомени. Хронологично изследванията обхващат изключително голям период от време, който се простира от древността до съвременното му. Тематичният обхват също е много голям, но акцентът е поставен основно върху проблеми на славянския свят или теми, които засягат българите, какъвто е случаят с историите на съседните на България страни и на Близкия Изток. Историческите текстове на Стефан Савов Бобчев показват широката му осведоменост по различни теми и умението му да формулира конкретни тези, базирани на определени исторически факти

02. Народен дух и право

В книгата, в рамките на пет параграфа, с подпараграфи, са представени правно-историческите възгледи на Стефан Савов Бобчев. Той е учен, който се е утвърдил преди всичко в областта на историята на славянското и българското право. Общо погледнато, мнението, което се налага за историко-правните занимания на Бобчев е, че той създава Историята на българското право като наука. Успява да изгради свои последователи, които

да продължат дейността му и да събере широка изворова база за по-нататъшни проучвания. В голямата си част тезите, които налага са валидни в науката и днес. Възгледите му са проследени според систематизацията, която е създал изследователят при представянето на старобългарската правна история. Така се разкрива и отношението на учения към историята на славянското право. В случая те се припокриват, тъй като той приема, че българската правна история е част от славянската.

1. Основни съчинения по история на правото. Няколко книги – монографии, учебници, христоматии – са представителни за интересите и постиженията на С. С. Бобчев. Повечето са издадени на български език, някои в съкратен вариант на сръбски, френски, руски, английски, чешки. Други не виждат бял свят и остават в ръкописен и/ или машинописен вариант. Обикновено те винаги обобщават по-ранни негови изследвания. Сред тях са: „Старобългарски правни паметници“ (1903), „Българската челядна задруга“ (1907), „История на Старобългарското право“ (1910), „Съкратен учебник по историята на българското право“ (1919), „История на българското право: публично и частно“ (1924), „Държавноправния и обществен строй в България през време на османското владичество“ (1937) и др.

2. Основни съчинения, засягащи обичайното право. Обичайно правните изследвания на Бобчев се разделят на две групи, съгласно предмета на изследване. В първата са юридически обичаи. В нея 228 попадат програмите му за събиране на юридически обичаи и съчиненията върху тях. Втората група обема дейността му по събиране и изследване на български юридически пословици. Така Бобчев се стреми и успява да създаде масив от извори за историята на правото и запазва за поколенията ценни сведения за правния бит на българите.

2. 1. Юридически обичаи. Дейността си около събирането им Бобчев схваща като част от цялостното изучаване на народните умотворения и призовава българската държава да уреди събирането на юридически обичаи. Според него чрез тези извори се обогатява картината на славянското народно творчество.

2. 2. Юридически пословици. Със записването на юридически пословици Бобчев се захваща сравнително късно, през 20-те години на XX в., а част от съчиненията по темата публикува през първата половина на 30-те години на века. Той смята пословиците за втората голяма съставна част на българското обичайно право след обичаите.

3. Историята на правото като наука. Името на науката според Бобчев трябва да е История на правото, като по-широко понятие, а не История на законодателството. Така ученият включва в обхвата и различни видове правни норми, и техните източници. Според него тази наука има две съставки –

историята и правото. Развитието на правото трябва да се представя по отрасли и институти и след това хронологически. 4. Източници по история на правото. Всички паметници, в които може да се намери изложение за действащото в дадено време право – така разбира Бобчев проблема с изворите и това го нарежда сред модерните историци, за които „извор“ е всичко, което може да покаже каквато и да е човешка дейност. 5. Отрасли на правото. При представянето на историята на правото Бобчев следва тематичните отрасли на правото, а не хронологическия подход. И обема напълно историята на старобългарското право. Първо поставя Държавното, след него Съдебното, след което се занимава с Наказателното и Гражданското право. 5. 1. Държавно право. Бобчев изследва правните аспекти на територията, населението и властта на Средновековна България. Така обхваща цялостния държавноправен живот на българите през средните векове. 5. 1. 1. Територия. За Стефан Савов Бобчев българската държава е образувание, което се формира по естествен път от намиращите се на полуострова славянски племена. Когато българите идват, те заварват изградено държавно образувание, в което родовите връзки между различните племена имат важно значение. Ролята на българите е, че успяват да прекъснат родовата връзка между племената и да обединят областите под единна централна власт, за да създадат истинска държава. Академикът отъждествява думата „държава“ в старото българско право с „територия“. Според него територията на българската държава се мени през различните периоди от съществуването и, но като цяло земите между Дунав, Стара планина, Черно море и Тимок са неразделна част от нея и именно те съставляват нейната „ядка“. Самата държавна територия вътрешно се дели на по-малки териториални единици, наречени области. Те имат централен град, който изпълнява функциите на административен и военен център. Градовете са от аграрен тип, като в последствие от тях възникват градове с промишлени функции. В околностите им има села, които им се подчиняват и им осигуряват основния източник на доход. Селата се образуват на челяден принцип и в отношението си с външния свят са „юридически лица“. По-малки населени места са колибите и катуните, които са предимно скотовъдни поселища с временен или постоянен характер. 5. 1. 2. Население. За Средновековна България то е видяно според етническия и социалния му състав. Основният етнос, който образува българския народ са славяните, докато българите са държавнотворчески елемент. Към тях се присъединяват и други етноси чрез асимилация и имиграция. В езическия период има три класи: боляри, свободни и зависими хора. След

християнизацията към тях добавя и духовенството. Класите не са затворени съсловия и преминаването от класа в класа зависи само от качествата на самия човек. 5. 1. 3. Върховна власт. Изследователят определя формата на управление като смесена, защото приема, че в нея участие вземат владетелят, болярският съвет, а чрез народните събори и народът. Споделя възгледа, че българската монархия никога не става абсолютна, а е ограничена от различни институции. 5. 1. 4. Органи на управление. Бобчев разграничава три нива, разположени вертикално едно над друго и взаимно зависими. Подразделя ги на: органи на централното управление, органи на областното управление; органи на селското управление. 5. 1. 5. Предмет на управление. Така са обозначени областите от живота на българското общество, които се ръководят от съответната степен на администрация. На първо място е военната дейност. След нея са полицейските функции на държавата и накрая финансите. 5. 2. Съдебно право. Под това название Бобчев разглежда съдебното устройство (съдоустройство) и процес (съдебен ред, съдопроизводство) в българските земи през вековете. 5. 2. 1. Съдебна система. Ученият свързва възникването на съда с началото на човешкото общество. Извежда го от самосъда. Смята, че около него постепенно се оформят съдебните органи и се създават правила, за да може да се постигне независимост и легитимен характер. Появата на истински съд академикът открива в оформянето на задругата. За Бобчев първият постоянен съдебен орган е главата на задругата, който изпълнява съдебна функция, заедно със съвет. След оформянето на държавата тези функции преминават върху владетеля. Съдебната система се състои от два вида съдилища – духовни и светски. И в двата случая поставя на върха и органа, който притежава съответната власт, владетел или патриарх. Долното ниво определя по териториален принцип. За светския вид съдилища това са органите, които управляват съответната административна единица, докато за духовните съдилища, това е епископът на енорията. Извън йерархичния обхват на съдебната система са посочени два вида специални съдилища. Първият е игуменският съд, чиято юрисдикция е неограничена по отношение на лицата и вида на делата в рамките на манастира. Другият е народният съд. 5. 2. 2. Процес. Определен е като елемент от съдебното право. Разграничени са три етапа в стария български съдебен процес: 1) викане и установяване на страните; 2) състезание на страните пред съда и представяне на доказателства за решаване на делото; 3) изпълнение. 5. 2. 3. Страни в процеса. Академикът приема, че понятието за страни в старото българско право е по-широко, отколкото в

съвременното. Той допуска, че няма представителство на страните и затова по дадено дело пред съда се явяват цели задруги и общини. 5. 2. 4. Доказателства и доказателствени средства. Като най-старо, професорът изтъква божия съд или ордалията. След нея поставя клетвата, самопризнанието, свидетелски показания, писмени доказателства, рабошите, очната ставка и потерята и накрая анатемата. 5. 2. 5. Изпълнение на решението или присъдата. За край на съдебния процес Бобчев посочва изпълнението на решението или присъдата на съда. Смята, че съдът се счита за непогрешим. Стига до извода, че съществуват два начина за изпълнение, които старите българи приемат за естествени. Първият от тях е самото обидено лице да изпълни своята присъда, а вторият е двете страни да се разберат помежду си. 5. 3. Наказателно право. Според Бобчев ръководно начало на старото наказателно право е степента на увреждането, което е причинено, а не мотивите, с които е извършено престъпното деяние. 5. 3. 1. Понятие за престъпление. Бобчев смята, че думата „престъпление“ не е позната в старото българско право. Вместо нея, в обръщение са термините: пакост, обида, зло. В тях открива схващането на престъплението като материална вреда. Постепенно към него започват да се добавят и мотивите за извършване на деянието. 5. 3. 2. Видове престъпления. Академикът ги разделя на: 1. престъпления против личността – престъпления против живота; престъпления против телесната неприкосновеност; престъпления против личната свобода; престъпления против честта; престъпления против частния имот; 2. престъпления против челядта и половата нравственост – разврат и блудство и престъпления против брака; 3. престъпления против държавата, в зависимост от това какво е нарушено – срещу целостта и съществуването на държавата; срещу живота на държавния владетел; против властта и наредбите и; 4. престъпления против черквата – светотатство; богохулство; оскверняване на гробища. Предложената от Бобчев схема на видовете престъпления е подробна и изчерпателна, като засяга всички сфери на живота, независимо дали са лични, семейни, държавни или духовни. Градира видовете престъпления, като започва от най-малко обществено опасните и достига до духовните такива, които счита за вредни за цялото общество. 5. 3. 3. Наказания. Според Бобчев целта на старите наказания е да се удовлетвори засегнатата страна. Определя това като несправедливо и вредно за обществото. Затова мисли, че те еволюират до обществено полезни като целта им е да имат превантивно значение. Обвързва еволюцията на наказанията с развитието на държавата. Разглежда отмъщението, откупа, глобата, тъмница,

бой, конфискация, изгонване, членовредителни наказания и смъртно наказание. Извежда наказанията едно от друго, в зависимост от тяхната тежест, като приема, че взаимно се допълват. Извън изброените поставя духовните наказания, които разглежда като по-тежки от светските.

5. 4. Гражданско право. Професорът го разглежда чрез лицата, правоспособността им, и различните видове граждански права, тъй като е преценил, че последните са възникнали в хронологическа последователност.

5. 4. 1. Субекти в старото гражданско право. Според Бобчев лицето е основата на гражданското право, защото то има власт над вещите, влиза в договори и задължения с други лица и задължения, продължавано е чрез правото на наследство. „Лице“ за него е променливо правно понятие, което се развива заедно с правната система. Налага тезата, че в старото право няма понятие за физическо лице. Всяко такова се поглъща от общността, към която принадлежи и ръководителят и представя интересите му пред външния свят. Юридическите лица са тези, които са носители на граждански права. Разграничава четири вида юридически лица: 1) челядната задруга и родовият съюз; 2) черквите и манастирите; 3) градове, села и жупи; 4) държавата.

5. 4. 2. Правоспособност на лицата според старото българско право. Бобчев споделя мнението, че правоспособността на лицето се обуславя от факта на неговото раждане, но зависи от физическото и духовното му положение в обществото. Определя няколко фактора, които влияят върху това му качество: полът, възрастта, физическо и умствено състояние, поданство и социално положение.

5. 4. 3. Отрасли на гражданското право според старото българско право. Основните видове, които разграничава са семейното и наследственото, вещното и облигационно право. Най-голямо внимание обръща на семейното и наследственото право, което разглежда изключително подробно.

5. 4. 3. 1. Семейно и наследствено право. Основна част от научните дирения на Бобчев в областта на историята на старобългарското право са свързани със семейното право. Изследванията му се разделят на две големи групи. Първата обхваща начина на живот на българите като голямо семейство. Стефан С. Бобчев се нарежда сред водещите изследователи на челядната задруга. Другата група от проучванията коментира нормативната уредба за сключването на брак и взаимоотношенията в малкото семейство.

5. 4. 3. 2. Вещно право. В центъра на внимание е правният режим за земята. Според Бобчев правото на собственост и правото на владение се регламентират основно върху земята и движимите вещи, защото те са основни блага и лесно се идентифицират. Въпреки опита му да представи опростено нещата при

разглеждането на различните вещни режими, ясно се вижда, че съставя сложна система на вещното старобългарско право. Той категоризира правото на собственост и разяснява подробно различните вещни права. 5. 4. 3. 3. Облигационно право. Бобчев отъждествява договорното право с облигационното. Според него то е най-късно възникналият вид. Свързва появата му с осветените и дадени под клетва обещания. Установява различни формални действия, които трябва да се извършат, за да се счита дадена сделка за сключена и тя да има правна стойност. Разграничава две категории: такива, които имат действително значение за изповядване на сделката и такива, които са символични и показват добронамереността на страните да изпълнят задълженията си. Бобчев доказва, че според старото българско право договорите имат формален характер. Относно сроковете изразява мнението, че те са обичайни или уговаряни по известни лични дни. Смята, че в обичайното право няма погасителна давност и след настъпването на падежа им задълженията са винаги изискуеми. Разглежда договор за замяната, договорът за наем, договорът за заем, договор за залог, договор за поръчителство. 5. 4. 4. Българското гражданско право по време на османското владичество. Според Бобчев правният режим на българите по време на османската власт е съобразен с обичайно-правния начин на живот в задругата. 5. 4. 5. Българското гражданско право след Освобождението. Бобчев смята, че след 1889 г. Българското гражданско право постепенно се изгражда и крайната цел е да се създаде Граждански кодекс. Изследванията на Стефан Савов Бобчев в областта на историята на правото и обичайното право са основополагащи за развитието на тези две научни области в България. Ученият започва работата си по тях по време на следването си в Москва и не ги продължава до края на живота си. Той изгражда историята на българското право на базата на стари правни паметници, юридически фолклор, религиозни правила и чужди законодателства. Не се притеснява да използва различни извори в зависимост от тезата, която се опитва да наложи и изискванията на сравнителния метод, чрез който разработва българската правна история. Във връзка с ограничения изворов материал изследователят съставя въпросници, които да подпомогнат събирането на юридически обичаи и по този начин да се осветли правният бит на българския народ и да се запазят нормите на обичайното право. Бобчев е силно ангажиран с работата си, отговорен е към нея и се опитва да покаже практическата страна на историята на правото и на обичайното право. Стъпил върху научните си изследвания, общественикът и политикът се опитва да реализира на

практика научните си дирения. Той непрекъснато апелира към българските законодатели да се има предвид обичайното право при приемането на новото българско законодателство. Така съчетава научните си дирения с обществения си и политически живот. Като тематика изследванията на Бобчев в областта на българското право са съсредоточени основно върху старото семейно право. Основополагащи за науката са тезите му за задругата. Той също така се занимава и с история на държавното право и наказателното право. Малко засегната в творчеството му е историята на облигационното право, върху което ученият има откъслечни изследвания. Все пак Бобчев е първият изследовател на миналото на българското право, който има институционална подкрепа и успява да наложи вижданията си в академичните среди. Той популяризира своите възгледи и успява да създаде свои последователи в тази област. Повечето от тезите му за развитието на Българската правна история са актуални и днес.

03. Славянин в родината си, българин в чужбина

Книгата разглежда жизнения път на Стефан Савов Бобчев. Тя се състои от две глави. Първата, съставена от шест параграфа, се занимава с **формирането** му като личност, учен, политик и общественик.

1. Детство в Елена. Стефан Савов Бобчев е роден на 20 януари 1853 г. (стар стил или на 2 февруари нов стил, както по-късно отбелязва рождения си ден) в Елена в семейството на Сава х. Стефанов Бобчев и Койка Юрданова Момчилова. Той принадлежи към българската възрожденска интелигенция, която в последствие изгражда новоосвободената българска държава. Раждането и израстването на Бобчев в такова място със силни образователни и културни традиции оказва голямо влияние върху бъдещата му реализация. Другият фактор от детството е неговото семейство. То взема дейно участие в обществения живот на градчето, а така също и в търговските връзки, които се създават между Елена и други населени места. Това дава възможност на малкия Бобчев да получи солидно за времето си възпитание и образование в родния си град. Придобива и нужната увереност за предстоящото си участие в публичния живот на българите.

2. Учение в Цариград. Стефан Савов Бобчев пристига в Цариград през 1868 г. и живее там до 1876 г. Той идва като дете с амбиции, което счита, че има възможност да получи солидно образование, за да се реализира добре в живота и в същото време да помогне и на съотечествениците си да заживеят по-добре. На неговото приемане във Висшето императорско медицинско училище трябва да се гледа като на комбинация от личния стремеж на младия Стефан и на семейството му, а така също и на целенасочената политика на османската държава и в частност на високопоставени чиновници в нея, още и на влиятелни българи да се позволи на българчетата да учат високи науки. Бобчев завършва гимназиалното си образование, но не успява да завърши напълно висшето си медицинско образование. За сметка на това, започва да се реализира като публицист и общественик и се среща с културни и научни достижения, които променят виждането му за света и за мястото на българите в него. Така става част от българските възрожденски стремежи за свобода, с център Цариград. Преследван по политически причини той напуска столицата на империята и самата империя.

3. Първо емигрантство. Това е времето между бягството от Цариград и заминаването за обучение в Москва според определението на самия Бобчев. Той минава през Одеса, където се свързва с Добродетелната дружина; Белград, където прави неуспешен опит да се включи в редовете на сръбската войска и/или да продължи учението си и се установява в Букурещ. Там се присъединява към българските емигрантски кръгове и започва да издава вестник „Стара планина“. Затвърждава се като публицист със собствено мнение по българския национален въпрос, което може да отстоява. Бобчев става част от кръга на българската общественост, който избира революционния път за освобождение. Факт, който свидетелства, че променя възгледите си, които прокламира в цариградския печат за освобождение чрез култура, просвета и черковна борба. По този начин се превръща в представител и на двете течения по въпроса за пътя към свободата. След започването на Руско-турската война от 1877 – 1878 г. се включва в щаба на руските войски и с тях пристига в Търново. В старата столица работи с П. Р. Славейков и заедно събират и предоставят в щаба сведения за българските нрави.

Периодът на първото емигрантство на Бобчев е сравнително кратък, но затова пък е изпълнен със събития, които формират личността му. През това време той показва, че е

готов да следва твърдо целите си; да се занимава с публицистика и обществена дейност. Доказва, че цени качествата си и не би приел дейност, която не го изтъква сред останалите. Демонстрира и своята адаптивност към средата – където и да се установи, той съумява да осъществи полезни контакти. Успява да си осигури височайша протекция и след Търново отива да учи в Москва.

По време на Българското възраждане Бобчев е още прекалено млад и формиращ се като личност, но със своята дейност той успява да се наложи сред възрожденските дейци, които оказват влияние върху насоката на българското развитие. Въпреки че не е водеща фигура, той винаги намира начин да участва в събитията и да изрази мнението си върху тях. Още от съвременниците си получава признание за тези си действия и те го сравняват с такива изтъкнати личности на Българското възраждане като с Г. С. Раковски, Л. Каравелов и П. Р. Славейков

4. Обучение в Москва. От 1877 до 1880 г. Бобчев учи право в Московския университет и успява да се оформи като публицист. Отново се издържа чрез публицистика, благодарение на познанията си по руски език. В кореспонденциите си съобщава предимно новини от българските земи и се стреми да изгради положителен образ на българите, да опровергае всяко попаднало му отрицателно сведение за тях. Прави опити да се реализира и на литературното поприще. Оформя научните си интереси в областта на историята на правото. Създава контакти сред руския и славянския елит, които използва по-нататък в живота си. Бобчев се докосва до една от най-високите култури в света. Всичко това изключително много впечатлява младия българин. Той не престава да се интересува от случващото се в родината му и след като приключва московския период от живота си е нетърпелив да се прибере възможно най-бързо в нея, за да приложи получените знания на практика. В края на обучението си взима решение да се установи в Източна Румелия.

5. Живот в Източна Румелия. След завършване на юридическото си образование С. Бобчев се установява в Пловдив. Тук той счита, че ще попадне сред свои познати, с които си е сътрудничил и преди, и разчита на тях да подпомогнат дейността му. Убеден е, че ще има по-голяма възможност да защитава българщината, отколкото в Княжество България. Решението му е твърдо и той не е склонен да го промени. В столицата на Източна Румелия възпитаникът на Московския университет се развива като учен, който изследва българските

юридически обичаи. В същото време е активен магистрат. Последователно заема различни постове в Пловдивския съд и се издига до директор на правосъдието. Участва активно в изграждането на съдебната система на областта, в оформянето на законодателството и. Включва се и в политическия живот, като става член на Съединистката партия или Народната партия на Източна Румелия и член на Областното събрание. Директорът на правосъдието в Източна Румелия Стефан С. Бобчев се показва като решителен и последователен политик, който издига върховенството на закона над всичко останало. Вижда се от поведението му, включително и от решенията, които взема относно известната му подготовка на Съединението. Действа срещу заговорниците само чрез законно позволените му мерки, без да надвишава правата си. Третира дейците на Съединението като бунтовници срещу законната държавна власт. Въпреки това, не се възползва от правомощията си, след като научава за извършеното Съединение между Княжество България и Източна Румелия, а и два дни след събитието се обявява в негова защита. Арестуването му е акт на политическите му опоненти, които се опасяват от репресии срещу себе си. При тези събития Бобчев показва политическата си далновидност, подчинява се на исканията на властимащите и, осъзнал значимостта на Съединението, се заема със събиране на материали по горещите му следи, както и на друга научна работа, която го удовлетворява.

Паралелно с другите си дейности, Бобчев се налага като водещ български публицист и редактор. През по-голямата част от престоя си в областта той е редактор на вестник Марица. Издание, което пропагандира българската идея по света, чрез отдела си на френски език. Започва да дава гласност на славянските си възгледи и на убеждението си, че българите са част от славянството. Чрез тези си многостранни занимания в Пловдив, С. С. Бобчев окончателно се утвърждава на българския научен, политически и обществен небосклон. Издига се до личност, която има мнение по политически, обществени и научни проблеми. Личност, която умее да изразява и защитава своето мнение и личност, която влияе върху хода на политическите, обществените и научните събития в българското пространство.

В личен план животът му в Източнорумелийската столица е много динамичен. На 20 април 1881 г. Бобчев се жени за Екатерина Иванова Тодорова, сестра на Теодор Теодоров и дъщеря на Иван Теодоров и Ана Иванова Радивоева. Неин дядо е хаджи Теодор от Елена.

Екатерина израства сред елита на еленската общественост и получава строго възпитание и образование. Тя подкрепя съпруга си в начинанията му. От друга страна, сродявайки се по този начин със семейството на Екатерина, Бобчев създава близки отношения и ги запазва през целия си живот и с другите братя и сестри на съпругата си: Петко Иванов Теодоров – минен инженер, д-р Димитър Теодоров – лекар, Станка Г. Губиделникова, Мария М. Маджарова, Иваничка Огнянова и Роза Н. Бурова. Така Бобчев установява близки роднински отношения с влиятелни в българския обществен и политически живот семейства. В Пловдив се ражда и дъщеря му Кося. Покрай редактирането на Марица Бобчев изгражда най-трайното си приятелство – с Михаил Маджаров, с когото в края на пловдивския период стават и роднини. Успява да се издигне дотолкова, че да стане глава и на семейството си и винаги да му е от полза. В Източна Румелия Бобчев се замогва благодарение на книжовната си дейност, прави достатъчно спестявания и си построява къщи в града и близкото село Марково, където почива през летните месеци.

6. Второ емигрантство и окончателно завръщане в родината. Поради политическите си възгледи Бобчев е принуден да емигрира след преврата и контрапреврата срещу българския княз Александър Батенберг през 1886 г. Завръща се в родината през 1889 г., едва след като обстановката се е успокоила. През този период се установява в Цариград и Одеса и участва активно в политическия живот на българската емиграция. Заема се с дипломатически действия относно решаването на българската политическа криза според собствените си политически убеждения. В писма до съпругата си е категоричен, че няма никакво участие в преврата срещу Александър Батенберг. В толкова интимна среда няма повод да не казва истината и затова така изказаното му мнение трябва да се приеме за достоверно. От друга страна, наистина осъществява контакти с хора, реално взели участие в преврата срещу българския княз. Но на тях трябва да се гледа като на контакти между политически и военни дейци, които в следствие на хода на събитията се оказват с общи интереси. Виждането, което се опитват да прокарат сред руските кръгове за целите на българската политическа емиграция от периода е, че целта им е да се възстанови руското влияние в България, а не да се провежда антидържавна дейност. Да се свали управляващият в България политически режим, а не да се заличи държавата. Действията на българската емиграция трябва да се възприемат като средство за решаване на вътрешнополитически проблеми, с помощта на външни сили, а не като опит за държавен преврат. Друга причина

за обясняване на действията на Бобчев трябва да се търси в личното му положение. Той многократно споделя, че иска да живее в България и да се занимава с обществена дейност. Нещо, което не може да прави при управлението на страната към този момент. Затова е и част от българската емиграция. Това мнение се подкрепя и от факта, че е разочарован, че трябва да се установи в Одеса, където прекарва по-голяма част от емигрантството си. Продължава публицистичните си занимания, благодарение на които успява да се издържа. Смята се за „виден емигрант” сред българите в града и изразител на техните възгледи. Не изоставя и научните си изследвания, като дори успява да публикува първата част от сборника си за българските юридически обичаи.

Второто емигрантство и завръщането в родината е последният етап от формирането на С. С. Бобчев, като личност. Той окончателно избистря политическите, обществените и научните си възгледи и не ги променя до края на живота си.

Втората глава на книгата представя в пет параграфа живота на Бобчев след окончателното му установяване в България.

1. Личен живот в Пловдив и София. След завръщането си, в Пловдив Бобчев се радва на добре уреден личен живот. За да се прехранва, се захваща с адвокатска дейност. Осъществява я заедно със своите роднини по сватовство, с които завинаги запазва близки отношения. Той е близък и със своите кръвни роднини. До края на живота си заема водещо място в семейната йерархия – семейството му го счита за „Патриарх на тяхната челяд”. Сътрудничи с братята си. Помага и напътства в живота и професионалното им развитие своите деца и племенници. С преместването си в София през 1899 г. Бобчев загубва многобройната си адвокатска клиентела, но има възможност да се включи по-пълноценно в политическия живот на страната, да издава списанията си в столицата, което им придава по-голяма тежест. Там заема и катедрата по история на българското и славянското право към Висшето училище. С разнообразните си и многобройни занимания С. С. Бобчев успява да осигури прилично съществуване на семейството си. Позволява си екскурзии, почивки; заделя и средства за благотворителност.

Дълги години животът на семейството в столицата върви без особени сътресения и във възходяща посока. На 17/30 август 1903 г. дъщерята Койка се омъжва за професора по международно право Михаил Поповилиев. От брака им се ражда Ефросина, която дядото

нарича галено Зинка. Бобчев си сътрудничи със зет си, главно около работата си в списанията и лекциите, които чете в Софийския университет. Привързан е и към внучката си, която възпитава още от малка, а поради сравнително ранната смърт на зет си, поема изцяло грижите за момиченцето.

Но с напредването на възрастта започват да го застигат все повече житейски удари, които постепенно го принуждават да се откаже от повечето си занимания. Особено нещастни в личен план са 20^{-те} и 30^{-те} години на XX в., когато постепенно загубва и общественото си влияние, макар да не престава да отстоява вижданията си до края на жизнения си път. Стефан Савов Бобчев умира на 08 септември 1940 г. на преклонната възраст от 87 години. Той се радва на изключителна обществена популярност до смъртта си, а дори и след нея. В последния си земен път Бобчев е изпратен от лица, свързани с най-високите етажи на светската и духовната власт, което е своеобразна оценка за заслугите му към българското общество.

2. Публицистична дейност. През живота си Бобчев винаги се е стремил и съумявал да се занимава книжовна дейност. Предпочита публицистичните си изяви пред доходоносната професия, каквато е адвокатската и упорито редактира, списва и издава различни вестници и списания. Намеренията на детето, осъществени в Елена чрез ръкописния му вестник „Утро“, достигат разцвета си чрез списанията на зрелите му години – „Българска сбирка“ и „Юридически преглед“. Тъкмо с тях той оставя дълбока следа в българската литературна и юридическа книжнина от края на XIX и началото на XX в.

„Юридически преглед“ излиза в Пловдив (1893 – 1899) и София (1899 – 1934, с прекъсване през 1916 – 1922), отначало с по две книжки месечно, а от седмата си годишнина – с по една месечно, обикновено точно на време. Бобчев се отнася изключително отговорно към редактирането и издаването му. Той възприема работата си като дългосрочен ангажимент, който му осигурява възможност да публикува текстовете си по правни въпроси и чрез тях да влияе върху развитието на българското законодателство. Стреми се да го наложи и като научно списание. На страниците му излизат многобройни материали за правната теория и практика. Към него са привлечени около тридесет души и мнозина от тях стават почти постоянни сътрудници за дълги години. В резултат на всичко това пълното

течение на „Юридически преглед“, добре прието както от съвременници, така и от изследователи, представлява богата база от данни за развитието на правото.

Другото Бобчево списание е „Българска сбирка“. То е с предимно литературна насоченост, но включва и много материали върху актуални проблеми, които интересуват читателите му. И отново е трибуна, от която Бобчев изразява обществените си възгледи по различни въпроси. Първата книжка се появява в Пловдив на 30 декември 1893 г. с дата 01 януари 1894 г. Списанието излиза веднъж месечно, като през 1897 г. се прави опит да се издава два пъти в месеца, но начинанието бързо е изоставено. И то, както „Юридически преглед“, се премества в София през 1899 г. „Българска сбирка“ излиза в продължение на двадесет и две години, до 1916 г. и е добре приета от съвременниците. Радва се на популярност и сред изследователите, които дори и сега продължават да се занимават с тематиката и влиянието му.

3. Политическа дейност. Стефан С. Бобчев се свързва с политиката още със заминаването си в Цариград. По време на двете си емигрантства а между тях в Румелийския си период продължава ангажираността си, но вече на професионално ниво. С отслабването на режима на Стефан Стамболов, Бобчев се завръща на българската политическа сцена, и става член и едно от водещите лица на Народната партия на Константин Стоилов. Чрез нея той изгражда солидна политическа кариера. Избиран е за депутат и участва в заседанията на VIII, IX, XI; XII; XIII; XIV ОНС; V ВНС; XV; XVI; XVII; XVIII; XIX ОНС. В работата си на депутат С. С. Бобчев винаги се стреми да защити правото на свободно изразяване на политическите възгледи, без обаче да се прекрачва границата на благоприличието. Той винаги застава зад начинания, които преценява като полезни за обществото и неговото възходящо развитие, без значение дали са дело на неговата политическа партия или на друга. Затова подкрепя или участва в изготвянето на редица законодателни инициативи, за да може да защити свободното и правилното, според него, развитие на българското общество. Политикът юрист държи приетите законодателни актове да са написани на чист и точен български език, за да са достъпни и разбираеми за колкото се може по-голяма част от българското население. Настоява да се създаде стабилно законодателство, което да не се нуждае от непрекъснати чести промени. Стреми се да внуши на народните представители да работят за доброто на България, за да може да се издигне нейният международен

престиж. Като цяло, Бобчев се очертава като прагматичен законодател, останал верен и на възрожденските идеи за държавност и законност.

Като министър на народното просвещение (16 март 1911 - 1 октомври 1912) С. С. Бобчев изхожда от възгледите си за развитие на българското образование, наука и култура. Той се ръководи от две основни начала, които са залегнали в неговото разбиране за работа още от времето на формирането му в Цариград и Москва - достъпност на предприетите реформи до колкото се може по-широк кръг от хора и законосъобразност на собствения действия. Работи с размах, за да постигне набелязаните цели, без да се съобразява с мнението на политическите и обществените си противници. Въпреки че е изключително деен, не успява да реализира всичките си планове, поради изпращането му като български пълномощен министър в руската столица. Но свършеното и почеркът на Бобчев слагат траен отпечатък върху сферата на действие на Министерството на народното просвещение. Макар и предприетите реформи да облагодетелстват голям кръг от хора, министърът остава неразбран от част от съвременниците и изследователите си. Те го атакуват както заради реформите, така и заради политическите и обществените му възгледи.

За дипломатическата си мисия С. С. Бобчев е предпочетен поради добрите контакти, които има в Русия и славянския свят. Българският двор и политици считат, че ще е благоприятно за страната в момента на разгара на Балканската война България да е представявана в Русия именно от Бобчев. Той не приема мисията с добри чувства, но заминава, за да помогне на родината си в трудните за нея времена.

В Петербург работи за подобряването на отношенията между България и Русия. Успява да организира изпращането на различни видове помощ на българските войски и новозавоюваните територии. Спечелва обществените и политическите настроения в Русия за българската кауза. Рязко се влошава положението му на пълномощен министър в руската столица след правителствената смяна на Ив. Ев. Гешов със С. Данев. Точно по това време той усилено работи за арбитраж между България и Сърбия пред руския цар, но нарушаването на нормалната комуникация между посланика и правителството не му позволяват да реализира идеите си за постигане на траен и благоприятен мир за България. След започването на Втората Балканска война Бобчев изпада в немилост пред руските

политически кръгове и подава оставката си на 13 август 1913 г. На 12 септември 1913 г. заминава за Виши да лекува разклатеното си здраве.

След завръщането си от Петербург Бобчев продължава активния си политически живот до 1922 г., когато е репресиран от тогавашната българска власт. След тези събития, огорчен, но и в напреднала възраст, той слага край на кариерата си на това поприще. Като активен политик през няколко десетилетия еленчанинът, трупал опит в османската столица юрист, български патриот, и руски възпитаник успява да наложи мнението си по преобладаващата част от проблеми, които са от професионалната му компетентност и оставя трайна дима в българския политически живот от края на XIX и началото на XX в.

4. Обществена дейност. Нея С. С. Бобчев счита за свой дълг, тъй като смята себе си за „изтъкната личност”, а „изтъкнатите личности” трябва – според него – да са и дейни общественици. Централно място в тези му изяви заема Славянското дружество в София. Самото дружество се активизира едва след като Бобчев го оглавява и се превръща в нещо като негов двигател. В тясна връзка със славянските му възгледи и изследванията му в областта на историята на правото, както и с публицистичните му занимания и родното му място, трябва да се разглежда дейността му в други организации. Той членува в Юридическото дружество, Дружеството на българските публицисти, Еленското дружество в София и др. Водещ принцип, който защитава в работата си във всички обществени организации е славянското единство, изразено чрез идеята за културното обединение на славяните. Благодарение на обществената си дейност Бобчев създава много контакти и чрез тях успява да популяризира идеите си.

Успява и да се наложи като водеща фигура в славянския свят. Той споделя възгледите на панславизма и неуморно работи за културното и икономическото сближаване на славяните. Трескавият си начин на работа прилага във всички организации, в които участва. От друга страна Бобчев разбира значението на обществената дейност като трамплин, който да му осигури престиж в обществото. Той умело се възползва от тази функция и благодарение на контактите, които е придобил като общественик, съумява да реализира и свои политически и научни възгледи. Поради тази причина обществената дейност на Бобчев не бива да се разглежда изолирано от неговата научна и политическа работа, а като неразривно свързана с тях.

5. Научно-организационна дейност. Заниманието с наука неизменно съпътства живота на С. С. Бобчев, въпреки постоянната му натовареност. Главното му внимание е насочено към историята на българското и славянското право, но има изследвания и по българската и световната история, черковното право, търговското право и др. Любопитството му се заражда в детските години, но основните научни интереси се оформят по време на следването му в Москва, когато се захваща с изследвания върху история на правото. Бобчев продължава диренията си и след като се установява в Пловдив, и като емигрант в Одеса, а така също и след завръщането си от емиграция.

Показателна е институционалната рамка, в която реализира научните си изяви. В България той е избран за член на БКД, по-късно БАН, председател на Философско-обществения клон, преподава в Софийския университет, а в последните две десетилетия от живота си е водещата фигура в новосъздадения Свободен университет в София. Участието на Бобчев в тези три институции го превръща във водеща и влиятелна фигура в научните среди в България. Като учен той е популярен и извън страната. Поради тази причина научните му възгледи и научно-организационна дейност са обект на проучване от редица негови съвременници и по-късни изследователи.

Докато в БАН има предимно административни задължения, в Софийския университет Бобчев е зает най-вече с наука и преподаване. В университета той постъпва като утвърден учен и остава в него до дълбока старост. В центъра на вниманието му е Историята на българското и славянското право. Дисциплина, която пръв започва да преподава. Благодарение на принадлежността си към висшето училище популяризира научните си постижения и се опитва да създаде своя собствена научна школа, която да изследва историята на правото. Член на Ефорията по завещанието на Евлоги Георгиев, Бобчев се стреми да помогне за благоустрояването на университета.

Последните два десет години от живота си обвързва със Свободния университет (Балканския блискоизточен институт) в София. Професор С. С. Бобчев е и основният инициатор за създаването му. Целта му е да се осигури работа на учените от бялата емиграция, които пристигат в България. Със създаването на подобен род училище той се надява и да се задоволят практическите нужди на страната от подготвени кадри, които да помогнат на държавата да се справи с тежката икономическа и политическа ситуация, в

която е попаднала след Първата световна война. Бобчев смята, че чрез насърчаване на сътрудничеството на родината му с държавите и от Балканите и Близкия Изток България ще може да разреши благоприятно натрупалите се проблеми. Той чувства Свободния университет като свое дело. Бори се за налагането му като престижно висше училище. Не случайно го счита за „третия разсадник” на науката в България след БАН и Софийския университет. Старае се да издигне репутацията му на научен център на световно ниво, като изгражда обучението в него според водещите в областта учебни заведения в света. И до края на живота си яростно защитава Свободния университет от противниците му.

През годините на своето академично и научно развитие Стефан С. Бобчев се очертава като авторитетен учен в областта на историята и правото. Той събира и публикува редица исторически извори, пише изследвания по история на правото, търговското право, черковното право, българската, регионалната и световната история. Твори и в много други сфери на науката. Трудовете му придобиват широка известност в научните и обществените среди. Тази популярност се дължи на стремежа на Бобчев да пише на достъпен език, на популярни теми. В научните си изследвания той не се страхува да налага свои тези и да влиза в спор с други учени, за да защити възгледите си. Веднъж убеден в своята правота, ученият не се колебае да употребява хипотезите си като сигурни научни изводи. Благодарение на тази му способност той е автор на редица научни схващания, които се приемат за сигурно установени и до днес тежат на своето място в съответната област.

Проучванията на Бобчев винаги са подкрепени с много извори и литература на различни езици, които авторът владее. Винаги представя научните конструкции на опонентите си, за да може след това аргументирано да ги обори, ако не е съгласен с тях. Като прилежен учен, Бобчев си създава маниер на работа, който следва през годините. Внимателно планира темите, които ще разглежда. В личния му фонд са запазени работни планове за години напред. Той избира да работи по теми, които са актуални за обществото от съвременната му гледна точка. Събира материали за тях в отделни тетрадки и добавя собствените си размисли. Прави впечатление, че бележките му винаги са на езика на оригинала. За достъп до извори и литература ученият създава мрежа от сътрудници, които му доставят нужната информация или му помагат при писането. Освен чрез контактите си, нужната информация си набавя от научна литература, пресата и научни експедиции в

страната и чужбина. Събраното прилежно подрежда в личния си архив. По този начин успява да съхрани за поколенията редица паметници, а така също и сведения, които биха се изгубили с времето. Така, след като е натрупал и систематизирал достатъчно материал той има пред себе си почти готово съчинение, което в последствие оформя. Благодарение на научните си занимания и изследвания, както и на факта, че членува в редица научни учреждения и работи за множество научни издания, Бобчев се превръща в търсен сътрудник за редица утвърдени в науката имена. Обръщат се към него и млади учени, които дирят подкрепа в научното си развитие. Все факти, които показват любопитство, отзивчивост и отчасти обясняват наличието на стотиците му научни връзки.

04. Политика на Българското туристическо дружество към децата и юношите (1899 - 1914 г.)

Текстът представя политиката на Българското туристическо Дружество (БТД) спрямо децата и младежите през първия период от съществуването му (1899 - 1914 г.). Един от основните приоритети на БТД е чрез туризма и в сътрудничество с държавните органи да превърне младите българи в патриоти, които ще познават природните ресурси на страната си и нейните културно-исторически постижения. Насърчава се усещането за обвързаност със съдбата на собствената държава и отговорността да се работи за нейния просперитет. БТД изпълнява тези намерения с целенасочена програма за дейност, включваща излети и дискусии по конкретни туристически теми, както и изграждане на необходимото оборудване за изпълнението ѝ.

05. Устойчивост в обучението и подбора на туристически кадри в България и възможности на студентите за повишаване на техните умения

Темата за управлението на човешките ресурси винаги е била от решаващо значение. Най -успешните организации са тези, които са осъзнали, че най -големият им актив са техните служители и затова се грижат специално за тях. Устойчивостта в обучението и подбора на туристически кадри е резултат от взаимодействието на държавните органи, местните власти, образователните институции и туристическия бизнес в България. От друга

страна, трябва да има съответствие между обучението, знанията и уменията на туристическите кадри и изискванията на туристическия бизнес за наемане на персонал. Този документ има две основни цели: 1) да очертае регулаторната рамка за подготовка и обучение на туристически кадри и 2) да проучи нагласите на двете целеви групи в туризма - персонал и работодатели, за да установи дали те съвпадат или дали трябва да се вземат мерки в тази насока.

06. Исторически и правни аспекти на политиката на Република България към миграционните процеси

Геополитическото разположение на Република България я прави важен участник в съвременната миграция процеси, настъпили след политическите кризи в Централна и Югозападна Азия и Северна Африка. Страната е част от Европейския съюз (ЕС) и се намира на главния път на мигрантските потоци, насочени от конфликтни зони към Европа. Тези обстоятелства влияят върху политическото, социалното и икономическото положение на страната страна. От една страна България приема негативните аспекти, тъй като е на границата на ЕС, но от друга страна, с оглед на необходимостта от нископлатен труд, България може да се възползва от тази ситуация.

07. Правни възможности за развитие на социални предприятия на базата на човешкия потенциал в България

Социалната икономика на България става все по-важна за икономическото развитие на страната. Правното регулиране на възможностите за развитието на социалните предприятия човешкият потенциал е от изключително значение за тяхната стабилност икономическо функциониране. В България обаче няма единна правна рамка, касаеща това възможностите за развитие на човешкия потенциал на социалните предприятия; въпреки че в това зачитане на българското законодателство постепенно ще се синхронизира с европейското. Социални предприятия са компенсационен механизъм по отношение на ограничените ресурси за разрешаване на определен брой социални проблеми на държавата. Необходимо е обаче да се приеме специален социален закон предприемачество и редица

регулации, каквато е практиката в други европейски държави. По този начин ще бъдат създадени условия за ефективна работа на институциите, ще се мобилизира енергията на гражданското общество, държавата и бизнеса, което ще доведе до увеличаването на социалния капитал в обществото. Документът предоставя сравнителен анализ на актуалното българско и европейско законодателство възможности за развитие на човека потенциал в контекста на социалната икономика.

08. Трансформиране на социалния капитал в икономически чрез образование (по примера на България и Европейския съюз)

Тази статия е анализ на различни видове капитал, както и на възможността капиталът да се трансформира в различни видове. Основните видове капитал и техните теоретични концепции се разглеждат с опит да се докаже това, че всеки ресурс трябва да се разглежда като капитал, стига да носи ползи, които могат да се разбере като икономически. Образованието и знанията са важни фактори за процеса на наблюдение и анализ на трансформацията на човешки или социалния капитал в икономически капитал. Въз основа на статистически данни от Евростат в тази статия е показано, че има директна зависимост между образованието и икономическия растеж на дадена държава. Основната цел на статията е да представи теоретични възможности за капиталова трансформация и да даде примери за последното чрез данни от Евростат. Освен това, ние приемаме работната хипотеза, че капиталът трябва да бъде свързан с личността, която му принадлежи; и че по своята същност той приема различни форми чрез трансформация. За написването на текста сме използвали сравнителни и теоретични методи, адаптивна методология, дедуктивен и емпиричен метод и метод на статистически анализ. Основните резултати от нашето изследване са следните: капиталът съществува в различни форми; може да се трансформира и трябва да се дефинира като ресурс, който носи допълнителни дивиденди; човешкият капитал, макар и личен, чрез своята социална функция се трансформира в икономически и е полезен не само за отделния човек, но и за обществото като цяло; образованието е един от основните начини за натрупване на човешки и социален капитал. Налице е пряка връзка между образованието и икономическия растеж. Освен това, въз основа на примерите от

данните от Европейския съюз става ясно, че колкото повече има по-образовани млади хора в реалната икономика, толкова по-високо е икономическото развитие.

09. Българският туризъм и проблемът с облекчаването на бедността в България

Настоящият текст обобщава резултатите от по –широко изследване на тема „Българският туризъм и проблемът с бедността в България по поръчка на германската фондация „Фридрих Еберт“ поръчан от Софийското ѝ бюро през 2014 г. Тук е направен по-подробен преглед на литературата, който е добавен към първоначалното изследване с цел да се проследи научната дискусия по този въпрос в българското общество за повече от последния век и да стъпи на по-новите съществуващи публикации в световен мащаб. Изследването разглежда въпроса за способността на Българският туризъм за решаване на проблемите с широко разпространената бедност в България в контекста на двата основни въпроса като: (1) Коефициентът на туристическата асоциация (по отношение на коефициентите на „Pearson's Product-moment“) на българския туризъм с икономическите резултати на икономиките на ЕС, разчитащи на туризма, и дали тази асоциация в частност допринася за „предаване на бедността“ и (2) какъв ще бъде прогнозният обем на средната месечна заплата на служителите на трудови договори в българския туризъм за следващите десет години по метода на експоненциалното изглаждане на „Holt Winters“. Тези два подвъпроса се избират умишлено като обичайно извинение представителите на българския туристически бранш за много по-слабите резултати в сравнение със съседните конкуриращи се страни с обяснението, че туристите, които идват обикновено в България от Западна Европа са по -бедни. Друга причина за горепосочените въпроси е спорно повтаряната в българското общество „мантра“, че туристическият сектор в страната ще се развива самостоятелно, без да е необходимо държавна подкрепа и насоки и това ще доведе до постоянно увеличаване на разполагаемите доходи на заетия персонал. Въпреки че това твърдението може да се окаже вярно за края на 90-те години на XX в, месечното ниво на заплатите в туризма изостава значително от много други сектори на услугите в България.

10. За „Третия разсадник на науката“ (Стефан Савов Бобчев и Свободният университет)

След като преживя войните, в началото на 20-те години на XX век българската страната изпада в икономическа и политическа изолация. Един възможен изход от ситуацията е създаването на нови кадри, които са завършили висше образование и които са практически ориентирани и отварят страната към славянския свят, Балканите и Близкия изток. Този път е споделен от Стефан Савов Бобчев, един от основните инициатори на създаването на Свободния университет (Балкански-Близкоизточен институт за политически и социални науки) в София. Текстът разглежда създаването и дейността на университета и ролята на С. С. Бобчев в неговото функциониране.

11. Естествено-научни публикации на Стефан Савов Бобчев през Възраждането

Текстът разглежда естествено-научните публикации на Стефан Савов Бобчев от периода на Българското възраждане. Разкриват се възгледите на младия учен относно социално-икономическите проблеми и предизвикателства, стоящи пред възрожденските българи. Особено внимание се обръща на икономическите теории, с които авторът запознава съвременниците си.

12. Отношенията между Иван Евстратиев Гешов и Стефан С. Бобчев

Текстът разглежда взаимоотношенията между Иван Евстратиев Гешов и Стефан Савов Бобчев. Двама българи, реализирали се в края на XIX и началото на XX век. И повлияли върху институционализирането на редица български учреждения, както и върху икономическото развитие на България през този период. Представен е и научният спор между двамата за правният и икономически характер на българското голямо семейство.

13. Фондовете на ДА-Благоевград като извор за стопанското развитие на региона от 1912 до Втората световна война

Статията разглежда стопанското развитие на Горноджумайско в периода от присъединяването му към България до Втората световна война. Представят се традиционните препитания на местното население и архивните фондове в ДА-Благоевград, като извор за стопанското развитие.

14. БТС и превръщането на Пирин в туристическа дестинация (Щрихи към историята на българския туризъм от междувоенния период)

Текстът разглежда ролята на Българския туристически съюз за развитието на Пирин като туристическа дестинация по време на периода между двете войни. Дори и тогава, планината е била разработена като място, подходящо за туризъм през цялата година, където може да се карат ски и да се практикува алпинизъм, богата на минерални води и интересна архитектура. През разгледания период, Банско се издига като водещо селище в региона.

15. Архив на Държавните мини Перник като извор за стопанската историография

Проучването има за цел да подчертае начина, по който развитието на българската икономическа история е представено в периодичните издания. Периодичното издание на "Мини Перник" като източник за икономическа историография се разглежда като конкретен пример. В същото време, като изучава специализираната литература по темата, авторът пресъздава историята на минното дело в региона.

16. Политика на Народна република България (НРБ) към граждани на страни, възстановяващи се от конфликти

Текстът разглежда политиката на Народна република България спрямо гражданите на Виетнам и придобиването им на опит. Направен е правен и икономически анализ, във връзка с актуалността на бежанската вълна, заляла Европа.

17. Национализъм, миграция и туризъм (Случаят с детско летовище „Ерма“, гр. Трън)

Следствие на Ньойския мирен договор и откъсването на територии от българската държава, включително т. нар. „Западни покрайнини“, страната преживява стопанска и миграционна криза. Тя трябва да преориентира икономиката си и да търси нови източници на доходи за националното стопанство. Един от тези новите отрасли на стопанството е туризмът, на който започва да се гледа, не само като на средство за почивка и удоволствие, а и като източник на доходи. На държавата и се налага да се справя с бежански вълни от българи, насочили се към вътрешността на родината, тъй като населените места, в които живеят остават под чужда власт. Друга част от мигрантите се насочват към големите градове по икономически причини. Установили се в големите градове, бежанците започват да създават земеделски организации и в тях се надига вълна от патриотични и националистични чувства. Има носталгия към родния край. Организираните, бежанците започват да се стремят към икономическо възстановяване и културно развитие на родните им места. Именно съчетанието на тези фактори довежда до комбинирането на национални чувства, миграционни вълни и икономическо и културно възстановяване, какъвто е и случаят със създаването на Комитет за летовище „Ерма“ в гр. Трън.

18. Ръст и печалба на частните езикови школи в Благоевград

Образователните предприемачи са икономически агенти в социалната икономика, които отговарят на основните нужди на граждани и организации, осигуряващи необходимото образование за чужди езици на физически лица. По този начин хората имат повече възможности за по-нататъшно образование и намиране/запазване на работа, мобилност, социална интеграция и др. Техните работодатели имат по-конкурентни организации и могат по-лесно да извършват бизнес в чужбина, с чужденци и т. н., а обществото е по-интегрирано и може да се похвали с намалена безработица и по-високо качество на живот. Интересно е да се разгледа печалбата и рентабилността на тези образователни предприемачи и да се оцени колко привлекателна е тяхната ниша. Тази статия обобщава резултатите от проучване, проведено в периода май - август 2017 г. на организации в Благоевград, България,

предлагащи езиково обучение в рамките на програмата I Can More и е допълнение към предишна статия, фокусирана върху правните и социалните измерения на тези организации.

19. Частните езикови школи в Благоевград – правни и социални измерения

Езиковата компетентност е от първостепенно значение за социалното включване и успешната професионална реализация на съвременния човек, особено сега - във времена на глобализация и миграция. Чуждият език дава на учащия разнообразие от възможности - достъп до средно образование на този език, започване на работа или запазване на съществуваща работа, кариера развитие, включително мобилност в друга организация, индустрия или държава, получаване на повишение на заплатите, което води до по-висок стандарт на живеещи и др. Работодателите на служители, говорещи чужд език, могат да се похвалят с по-висока конкурентоспособност на техните организации; увеличени възможности за конкретния бизнес да участва в европейски и други проекти и да предприема работни процеси в чужбина и т.н., което е предпоставка за увеличаване на финансовия резултат от дейността на организацията. Обществото, в което хората имат по-висока езикова компетентност, решава по -добре своите социални и икономически проблеми: безработицата намалява, интеграцията се подобрява, брутният продукт и качеството на живот се повишават и т. н. Изучаването на чужди езици е продължителен процес, а обикновено годините, прекарани в държавното училище и университета, не са достатъчни. Ето защо има една привлекателна ниша - тази на езикови училища, предлагащи курсове по английски, френски, немски и други езици за хора на различна възраст и с различни нужди, която се диференцира на пазара на услуги. Интересно е да се преразгледат правните и социалните измерения на тези образователни предприемачи и тяхното място в социалната икономика. Тази статия обобщава резултатите от проведено проучване в началото на май 2017 г. на организациите в Благоевград, България, предлагащи езиково обучение по програма I Can More.

20. Българската дарителска активност в сферата на образованието в периода от 1878 г. до 2015

В рамките на проект на тема „Култура на дарителство в сферата на образованието: социални, институционални и личностни измерения“, финансиран от Фонд научни изследвания към МОН, през 2015 година бяха проучени архивни документи за осъществени дарения в сферата на образованието в България за периода от 1878 г. до 1944 г. и беше проведено национално представително социологическо проучване на тема „Нагласите към дарителството за образование“. Тези дейности се осъществиха във връзка с една от основните научни задачи, които си поставя проектът - „да изследва „културата на дара“ и „логиката на практиката“ на дарителство за образование в различни исторически периоди у нас и да разкрие факторите, които влияят върху тяхното формиране и върху динамиката на дарителската активност“. На базата на събраните архивни документи и данни от представителното социологическо изследване, както и на допълнителни литературни източници и проучвания е проследена дарителската активност в сферата на образованието в България през следните три исторически периода: от Освобождението на България (1878 г.) до 1944 г.; в периодът от 1944 г. до 1989 г.; след „нежната революция“ от 1989 г. до 2015 г. Различна е дарителската активност за образователни каузи в изследваните исторически периоди от развитието на България. Разпространението на благотворителните прояви в обществото зависи в най-голяма степен от политическото устройство и нормативната уредба. В периода от Освобождението до 1944 г. дарителството е ценност за голяма част от българското население. Като цяло българите са съпричастни към грижата за болните, сираците, вдовиците и общностите в нужда. Освен това те се включват активно със собствени средства, земя и труд в построяването на манастири, църкви, параклиси и училища. През този период българите даряват много и за различни каузи, но най-вече за образование; следвано от социални каузи - подпомагане на сираци и бедни деца. След 1944 г. дарителската активност в България практически изчезва. Ситуацията е коренно променена в сравнение с разглеждания предходен период. Дарителските фондове са закрити, с което се слага край на всички дарителски практики. Дарителството е унищожено, а последствията са крайно негативни. С промените от 1989 г. дарителството постепенно се завръща в обществения живот на българите, но като цяло то е ориентирано към различни от образованието сфери. Съществуват предпоставки за формирането на култура на дарителство в сферата на образованието.

21. Политики на Европейския съюз за насърчаване на социалното предприемачество на хора с увреждания

От създаването на Европейската икономическа общност през 1957 г. основната цел на организацията е да осигури социално приемлив стандарт на живот за хората. Социалната политика е дефинирана в Единния европейски акт и Социалната харта, приета от Европейската комисия през 1989 г. Правната рамка на Европейската социална политика е разработена в два договора - Договора от Амстердам и Договора от Маастрихт. Тези договори подчертават борбата срещу безработицата, социалното изключване и професионалното обучение, като всяка страна е длъжна да провежда своята социална политика в съответствие с тази на ЕС. Социалната политика на ЕС беше допълнително разширена с Договора от Лисабон от 2009 г. Благодарение на общата социална политика на страните от Европейския съюз, социалното предприемачество придоби все по-голямо значение за икономическата и социалната интеграция на хората с увреждания. Социалното предприемачество може да помогне на много хора с увреждания да участват на пазара на труда и в обществото. Подходът, използван в подкрепа на участието на хората с увреждания на пазара на труда на ЕС, насърчава увеличаването на участието предимно чрез заетост и по-малко чрез самостоятелна заетост или създаване на бизнес. Общ подход на ЕС е използването на квоти за заетост, които изискват публичните и частните организации да наемат определен брой или процент от хората с увреждания. Дания, Естония, Латвия, Холандия, Финландия, Швеция и Обединеното кралство не използват този подход. Има примери за политики, които подкрепят самостоятелната заетост и създаването на бизнес за хора с увреждания. Те включват включването на самостоятелна заетост в общите програми за активен пазар на труда, както и схеми, които подпомагат хората с увреждания при създаването на бизнес. Областите, в които могат да бъдат разработени такива политики, са: Повишаване на осведомеността на хората с увреждания относно предприемачеството като реален и осъществим вариант; Развитие на предприемачески умения; Подкрепа за разработване, придобиване и използване на помощни средства и технологии; Осигуряване на достъп до подходяща финансова подкрепа; Подобряване на достъпа до интернет, информационни и телекомуникационни технологии и др. Основните изводи на проучването са, че

създаването на бизнес и самостоятелната заетост не са подходящи за всички хора с увреждания, има няколко начина, по които политиките могат да подобрят подкрепата за предприемачеството за хора с увреждания. Първият подход е да се разгледат предложенията за подпомагане на стартиращи фирми, за да се гарантира, че те са достъпни в достъпни формати, и да се обучат бизнес консултантите относно потенциалните рискове, които създават стартиращи фирми и самостоятелна заетост за хора с увреждания. Втората област на действие на правителствата е да подкрепят разработването и приемането на помощни технологии. Трето, има доказателства, които подкрепят развитието на целенасочено обучение и подкрепа, съобразена с нуждите и проблемите на предприемачите и потенциалните предприемачи с различни увреждания.

22. Правни възможност за превръщането на българския туризъм в социално-ориентирана индустрия

Българският туризъм е една от важните индустрии за развитието на българското стопанство. За да функционира всяка една индустрия се нуждае от мотивирани кадри, като мотивацията не се отнася само до заплащането, а и до редица други социални фактори, като продължаващо обучение, условия на труд, допълнително здравно осигуряване и т. н. Именно правните възможности за това допълнително стимулиране са предмет на настоящия текст.

23. Дарителски практики и мотиви на дарителите за образование в България (1878 – 1944)

На пръв поглед, дарение означава, че нещо се дава безвъзмездно, без даряващата страна да очаква ответна реакция. По такъв начин се разглежда дарението в правната теория, а и в съвременното българско общество. Естествено моралната удовлетвореност и безкористност фигурира в жеста на даряване, но в него, както сега, така и в миналото присъстват и други подбуди, свързани с придобиване на неdireктни социални и икономически облаги. Мотивът е движещата сила за постигането на определени цели. Той

е вътрешната подбуда, караща те да извършиш определено действие, което да доведе до определен резултат. В този ред на мисли мотивът за дарение е изключително важна част от акта на дарение. Той е определящ за извършването му. Чрез акта на даряване, даряващият се стреми да постигне усещането на вътрешно чувство за удовлетвореност. Даренията в сферата на образованието през разглеждания период са многобройни. Макар и водещите мотиви да са основно морални, в голяма част от случаите зад тях прозира стремежът да се постигнат други цели. Именно изясняването на същността на мотивите за дарение през разглеждания период са основната цел на настоящия текст.

24. Тенденции в запазването и развитието на местни продукти и професии в Рило-Родопския регион

Тази статия описва културните характеристики на района на Рила и | Родопите в България, предлагащи голямо разнообразие от местни продукти, т.е. продукти „съществуващи на определено място“ (Оксфорд, 1998: 373) и традиционни професии, т.е. професии „получени по традиция“ (Оксфорд, 1998: 702). Повечето от тях са селскостопански или селскостопански продукти, макар че има някои, свързани с традиционните занаяти (напр. Тъкане) и ресурси (например производство на дървесина). Местните власти организират голям брой ежегодни панаири, свързани с тези местни продукти и професии, които са ценен инструмент за засилване на брандирането на местното производство, както и стълб за привличане на туристи. Те допринасят за запазването, развитието и популяризирането на местните продукти и професии, както и за „свързване на културата и традицията с икономически дейности на регионално ниво“ (Димитров и Стоилова, 2014: 221-222). Проучването има за цел да идентифицира местните продукти и професии в района на изследване на Рила и Родопите и да проследи тяхното развитие през годините, както и да разкрие ресурсния потенциал за устойчиво развитие на туризма, екологичното производство, както и социалния и икономически растеж на регионът. За тази цел авторите са класифицирали тези продукти и професии веднъж, според техния вид и второ, според етапа на съхранение и развитие. Проучването предполага и възможност за привличане и привличане на чужденци, участващи в производството на традиционни продукти. Очертани са области за по-нататъшни изследвания по отношение на общата екологична, регионална

и селскостопанска политика за развитие на Европейския съюз (ЕС: Земеделие, околна среда и регионална политика, 2016 г.).

25. Повишаване на бизнес етиката в българския туризъм - случаят с Банско

Успешното развитие на туристическите дестинации спомага за изграждането на партньорство между туристическите предприемачи, приемащата общност и туристите. Това изисква отговорно и етично поведение на трите заинтересовани страни в туристическата индустрия, както и справедливо разпределение на ползите от туристическата дейност за трите групи заинтересовани страни. Настоящият документ има следните три основни цели: 1. Като пример удовлетворението и зачитането на интересите на трите групи заинтересовани страни - участници в туристическата дейност; 2. Да представи набор от индикатори за етично поведение в туризма и да ги измери чрез подходящи методи на изследване; и 3. Да идентифицират проблемните области при изпълнение на своите задължения по отношение на професионалната етика в туризма и да дадат препоръки за справяне с тях в бъдеще. Изследването използва редица научни методи: първичните данни са събрани чрез провеждане на анкета, интервю, мониторинг и обратна връзка; методите на въвеждане и приспадане са използвани за направяне на общи заключения както на регионално, така и на национално ниво. Някои от основните резултати от проучването предполагат липса на прозрачност и обективност относно бъдещите бизнес проекти в областта на туризма, нисък интерес към потребностите на местното население и несъответствие в планирането и архитектурния подход. Що се отнася до туристите, проучването доказва, че тази група респонденти изглежда е най -доволна от туристическия опит и най -малко и засегната най -малко от очертаните несъответствия в бизнес етиката.

26. Основни концепции за развитие на човешкия потенциал

Икономическите процеси в съвременното общество стават все по –динамични и с по-широк обхват. Границите постоянно се разтягат и всяка човешка дейност води до икономически резултати и съответно може да се разглежда като такъв. Това води със себе си до основен научен въпрос, дали икономиката е отделна наука или е част от цялостния предмет на

социологията; дали темата на самата социология, под името „икономическа“, е част от икономиката или това е наука, която изучава само част от човешките отношения. В крайна сметка човек е социално същество и всяка дейност, която извършва, включително икономическата, е позиционирана според определен навик и в съответните социални отношения. Според Милтън Фрийдман хората са рационални по природа и съответно и в тяхната икономическа дейност. Независимо от това, икономическата дейност на хората следва да бъде приведена не само към чисто икономическите им занимания, но и върху всяка дейност, която извършват и води до икономически резултати, т.е. върху всяка човешка дейност, тъй като всяка една от тях може да се разглежда като икономическа, стига намерението с което се подхожда към нея да се разглежда като икономическо. Настоящият текст представя именно възможностите социалните и личните действия на човека да се разглеждат като икономически, независимо от тяхната първична мотивираност.

Summaries of the works of Ch. Assist. Prof. Petar Parvanov PhD, participating with them in the competition for associate professor of Economics at the Faculty of Economics at SWU "Neofit Rilski"

1. Development of the world and national economy

The book on Development of the world and national economy is written in the style of comparative analyses of the different economic systems in time and continuum. It aims to direct the students to getting knowledge and analyze the basic processes of the economic development of the world and the diversity in the organization and management of these economic systems. It is determined by the specific geographic, landscaping, climatic, social and other peculiarities of the different areas of the world. These particular specific conditions predetermine the variety of economic systems and economic relations during various historic periods. At the beginning of the book the authors refer to some basic documents and literature on which the Economic History is based. Also, the fundamental themes and some of the most important definitions that are related to the economic development of the world are mentioned. So, from the first pages of the book the students get familiar with the most important moments of the history of the economic development as well as with the topics that are discussed in the book. The first chapter clarifies the issue of the differentiation of the Economic History as a separate part of the general history of the humankind. It also clarifies the importance of the Economic History as a theory in the processes of the economic development of the world and the specifics of the different economic systems. The first chapter also elucidates the relations between those systems in time and continuum. It reviews the problem with the periodization of the Economic History and the different approaches for the determination of periods in the economic development of the world and the different economic systems. The second chapter of the book reviews the formation and development of the earliest economic systems from the ancient ages. The stress is on the comparative analyses of those systems, their specific organization and management. In this sense, two basic tendencies in the development of the ancient economic systems can be underlined: the predominant centralizations in the management and organization in the big agricultural civilizations of the so-called Far East, based on powerful irrigation equipment, maintained with a strict control of the imperial bureaucracy, on one hand, and the open market economy of the Phoenician and ancient Greek

polis economy, based on the legally determined private property, free commerce and economic individualism without particular state interference. Here is also considered the problem of the formation of economy and economic relations at Bulgarian lands and basically the development of the specifics of the economic relations of the ancient Thracians. The third chapter analyses the medieval economic systems. It emphasizes the conditional nature of the term “Middle Ages” that has one meaning in Western Europe, and another – in the Eastern Empires. Here also a comparison is made between the classic feudal system in Western Europe based on the feudal immunity, on the economic and political fragmentation, on the rivalry between the civil and the clerical entities, on one hand. On the other, it is pointed out on the preserved and constantly improving Asian imperial and fiscal centralism that periodically restricts the urge to private ownership and individual economic initiative of the local aristocracy and population. The forth chapter views the case of the so-called “general transformation” or the transition from the feudal medieval economy to the contemporary modern market economy of Western Europe (XIII-XVII century). Covered are the main factors for this transformation: the European Renaissance that changed the way of thinking in feudal Europe towards breaking the medieval social strata system and liberation of the economic relations from the feudal conventions and inhibitions. Started in Northern Italy, this process invaded Western first and Central Europe after it. A new urban class was formed – the bourgeoisie, which takes into its hands the economic levers and wealth, develops the exchange and monetary relations, free industrial produce and commerce, forms national markets, the European market, and decisively intervenes in world trade. With the start of the Great Geographic Discoveries this new class not only “discovers” the wide world of the planet. It marks the world trade routes through oceans, connects continents and civilizations, and forms the World Economy. Thus, during this epoch Western Europe has turned into a center of world trade but also into a basic producer of industrial goods, into a financial center... The main resources from the colonies are delivered into this center. It controls the world trade routes and markets. It becomes the center of the World Economy. The Trade Revolution and the world resources and markets stimulate the development of the free manufacture and create real precondition for a series of scientific and technical inventions. This chapter also explains the specific role of the Protestant religion as one of the powerful stimulus of the modern individual capitalistic and entrepreneurial spirit. The fifth chapter analyses the preconditions and the realization of the First Industrial Coup in Western Europe that radically changed the economic development of the continents and the world. This

coup accelerates exponentially this development and marks the beginning of a powerful industrialization and technological change, whose steps are shortened constantly over time. Started in England at the end of XVIII century, these quickly conquered Western Europe and North America and make the XIX century a “Century of industrialization”. At the middle of the century the industrialization spread in Central and lately Eastern Europe, to influence the XXth century development in the other parts of the world. The sixth chapter is dedicated to the conditions and the abilities of the Bulgarian economy during the Ottoman domination during its first three centuries – XV to XVII. Described are the deep changes that occurred with the establishment of specific Ottoman centralized economic system, its structure and governance and the role of the Bulgarians in it. This is the time when Bulgarian society is torn apart from the development of dynamic processes of General Transformation in Western Europe. And only in the 18th century in terms of the decline of the Ottoman Empire, it will be able to gradually adapt to the modern European market and public relations. Here are also reviewed the different categories of population and characteristics of business relationships in the Asian Empire. The seventh chapter is a continuation of the sixth. It considers the modifications in the economy and economic relations at Bulgarian territories under the conditions of the decline of the Ottoman system at the end of the XVII and the beginning of XVIII century. This is the time when the penetration of the western economic influence increases creating conditions for the peoples under Ottoman domination to decisively interfere in the economic development of the Ottoman Empire. Greeks here have the advantages of maritime and commercial people who carried the main trade relations of the Empire. But Bulgarians are the main productive population, giving the vast majority of agricultural and industrial production. Gradually they interfere more sensibly in domestic and foreign trade. So in the 18th and especially the 19th century they became a major economic factor in Ottoman Turkey. Along with the Greeks, the entrepreneurial Bulgarians were paving and promoting the modern market relations in the Asian Empire. The eighth theme covers important economic processes that occurred during the last decades of the 20th century and the beginning of 20th century in the developed industrial countries in Western Europe and North America. They are related to the tendency toward powerful concentration of production and capital, and the formation of big monopole cartels. This tendency was available in several variations: ingestion of small and unprofitable companies, enterprises, banks, trading companies by stronger ones; voluntary merge of several companies or banks to survive the growing competition; cooperation of commercial

companies, credit companies, and joint stock companies in larger companies. This concentration is most pronounced in united Germany. There, the State itself, dedicated to the promotion of large industrial corporations, encouraged the concentration, based on the notorious policy of "modern militarism" - military solution to economic problems. This policy is followed by the unifier Otto von Bismarck in his quest to maintain a strong and modern army to achieve unification. After unification, however, the politics continues because the powerful industrial country does not have enough resources and markets. The colonies and the markets are already divided between Great Britain, France, the Netherlands, etc. Even small Belgium had colonies, while Germany couldn't participate in the re-division of colonies and now claims it, but this could not happen without a war! This type of concentration is vastly spread also in the United States of America which has secured huge resources on their own territory and on both Americas! Powerful monopole cartels are also formed in the US while Great Britain and France hopelessly lag. Japan also creates huge monopoles with the direct support and participation of the government (just like in Germany). Similar concentration can be noticed also in the Russian Empire. The ninth chapter is connected with the modern economic development of Bulgaria from the Liberation till the period of wars (1878 – 1912). Described are the difficulties in the economic development of the state after its fragmentation by the Berlin Treaty. Shown are the positive consequences for the Bulgarian economy after the Unification. The economic policy of the governments of St. Stambolov and Dr. Konstantin Stoilov which categorically directed the economic development of the country to the path of the developed capitalistic countries is analyzed in details. This policy created conditions for a powerful economic upswing of Bulgaria during the first decade of the 20th century which makes the country the best economy in the European South-East. The tenth chapter relates to the character of the World Economy after the First World War. Firstly, the basic consequences of the war are described in details: the disintegration of the big Eastern European empires; the post-war crisis and the economic catastrophe of the defeated countries; the reduction of the roles of the colonial empires and the dawn of the U.S. supremacy in the world economy; the Japanese appearance on the world economic scenes; the formation of groups of countries depending on their role in the world economy... Theme eleven concerns the condition of the Bulgarian economy after the First World War: the economic catastrophe, the political and social crisis after the war and the Neuilly dictate; the economic policy of the government of the Bulgarian Agricultural Union; the political coup and the governance of the Democratic Union. Described is the economic isolation

of Bulgaria at the Balkans and in Eastern Europe – due to the hostile neighborhood, on one hand, and falling in a buffer zone between three totalitarian empires amid wars, on the other. The twelfth chapter makes comparative analyses of the structure and the form of the economic management of the totalitarian economic systems between the First and the Second World Wars: the Soviet, where the established state planned economic system liquidated the market economy, private property and individual initiative; the Italian fascist corporative system and the economy of national-socialistic Germany, where the private property and market relations are preserved despite of the totalitarian rule. The chapter thirteen is dedicated to the World Economy after the Second World War and the deep changes in the balance of powers in the international economic relations. The formation of the so-called “bipolar world”: the Western that includes the developed countries in Western Europe and North America, led by the United States of America and united in the military-political alliance NATO, and the Eastern, including the Soviet Union and its satellite countries in Eastern Europe united in the Union for Mutual Economic Assistance and the Warsaw Pact. Initially, communist China joined this block. In the Far East, Japan is recovering after the war disaster and is turning back into a powerful economic system. The United States of America offered to the post-war European countries a recovery plan, known as “Marshall Plan”. In the period 1952 – 1957 several west European states led by Federal Republic of Germany and France form the European Economic Society (the present day European Union). The fourteenth chapter reviews the problems of the World Economy and economic relations after the disintegration of the bipolar model. A new world system is formed where several basic economic giants determine the economic and financial relations: European Union, USA and Japan – a group of leading economies from the end of 19th and the beginning of the 20th century; the quickly developing economic abilities of China, India, Russia, Brazil with “Mercosur” (Mercado Común del Sur), the rich OPEC countries... And the world becomes multi-polar. Along with this we can also monitor a process of globalization with a beginning nearly two centuries ago, but at the present with increasing volume of information, mutual cultural influences and fast communications. These are the positive features of the globalization. Together with them, however, a dangerous tendency appears for the formation of transnational corporations which monopolized the manufacture, the trade, the world finances and more and more limit the abilities for liberal economy and free competition.

01. History in the service of modernity

The book “History in the service of modernity“ presents the historical views of Stefan Savov Bobchev. It consists of two parts, according to the thematic scope of Bobchev’s historical works. In the first, within four paragraphs, his views on the development of the Bulgarians are presented, and the second presents his views on general history again within four paragraphs. Throughout his conscious life, in one way or another, Stefan Savov Bobchev has been involved in history. The beginning is in his childhood in Elena, when he tried to write a history of the Bulgarians himself. Historical knowledge is also covered in the handwritten newspaper „Utro“, which little Stefan publishes in his hometown. S. S. Bobchev continues to study history as a student in Tzarigrad, an emigrant in Odessa, a politician, publisher and scientist. His written and oral historical work is numerous, regardless of the occasion on which it was created. His historical interests are of various natures. His research on the history of law should come first, but his pursuits of other types of historical knowledge should not be overlooked. The chronological scope of his pursuits extends from deep antiquity to his contemporary times. The subject matter of his works is also extensive. Most of his historical texts are the result of some specific goal and are far from scientific research, but whether he writes a textbook or a popular text, S. S. Bobchev always uses well-known data to the public, bringing his own opinion. S. S. Bobchev’s activities with Bulgarian history are thematically comprehensive, as there is almost no topic from the Bulgarian historical development on which he has not expressed his opinion. His texts can be divided into several groups. In the first place are the works in which he presents the overall historical development of the Bulgarian people from antiquity to their present. This group includes the history of the Bulgarians written in 1867 and his textbooks on Bulgarian history, based on the work of Konstantin Irechek „History of the Bulgarians“, through which immediately after the Liberation S. S. Bobchev became a leading author of textbooks in Bulgarian history and thanks to this he affects generations of Bulgarians. The second group is works dedicated to a specific historical issue, with an emphasis on topics with a strong emotional charge for times, in which the Bulgarian development is on the rise or topics that directly affect his activity as a historian of law, public figure or politician. The third group of works are his biographical texts about people with whom he collaborated or about personalities who influenced his development and are important, according to the author, for the Bulgarian historical memory. The purpose of the biographical texts is to create a certain image of the researched person, which will be established in the society. Thus S. S. Bobchev ranks among the

great Bulgarian historians, although most of his works have a popular science rather than a strictly scientific character. influenced its development and important, according to the author, for the Bulgarian historical memory. The purpose of his biographical texts is to create a certain image of the researched subject to be established in society. Thus S. S. Bobchev ranks among the great Bulgarian historians, although most of his works have a popular science rather than a strictly scientific character.

1. Notes on Bulgarian history 1867. Stefan Savov Bobchev's first attempt to compile a comprehensive exposition of Bulgarian history dates back to July 1867. At that time, fourteen-year-old Stefan wrote „Notes on Bulgarian History“, which are kept in his personal fund. Then, the author was an assistant teacher at the local school and published a handwritten newspaper, „Utro“. All these are activities that are not typical for his age, from which we can judge his ambition and love for literature and education. S. S. Bobchev conveys by chapters the Bulgarian development from the first data in the historical sources to his contemporary Bulgarian detachments. He does not mention what sources he uses to write his text, but as a result of his activities as an assistant teacher, writing a newspaper and his desire to continue his studies, he reads many different texts, it can be judged that the source for the earlier periods uses the published historical works so far, and for his earlier periods it should be assumed that he uses as sources the newspapers that are received in Elena, because from them he draws information about the materials in „Utro“. He also relies on local oral stories when he introduces his readers to episodes from Elena's history. His opinion of the events he witnessed is based on personal impressions. The statement is tightly compiled. The notes on Bulgarian history, which S. S. Bobchev wrote in the period 1867 – 1868, are a short story about the development of the Bulgarians over the centuries. The author briefly traces and comments on the important historical events, emphasizing the strong moments of Bulgarian history. He made many factual mistakes, but in general the work did not deviate from the traditional notions of the development of the Bulgarians, which were popular during the period. The fact that only fourteen or fifteen-year-old S. S. Bobchev started writing Bulgarian history shows the great erudition he possesses. Last but not least, it should be noted that there are many ideas in the work that will be developed later, as well as issues on which his view will change radically, as is the case with his attitude to Russia and his role in the Bulgarian historical destiny.

2. Textbooks on Bulgarian history. Upon settling in Eastern Rumelia, S. S. Bobchev set about creating a course in Bulgarian history, which he published in the form of a textbook to be used in Bulgarian schools. The author evaluates the work of K. Irechek as a coup

in the views on Bulgarian history, and this makes the old textbooks on the subject unusable. In addition to helping Bulgarian education, S. S. Bobchev sees his occupation as a way to earn extra money. This is how his reworking of Irechek's „History of the Bulgarians“ appeared. This textbook can be considered as the main source through which to understand the attitude of S. S. Bobchev in terms of the Bulgarian past and Bulgarian history. Although he claims that in the 1880s, when he was about 30 years old, he only adapted Irechek's history to the Bulgarian history training programs in the Principality of Bulgaria and Eastern Rumelia, and modestly said that he had not contributed a lot, but that he only translates directly, S. S. Bobchev actually uses other sources when writing the textbook. He is not confident in the qualities of his work, but accepts that in order to reach the European level, several editions must pass. Over the years, the textbook has undergone three editions, each of which is tailored to the needs of the Bulgarian school system at the time of publication. He develops his work in a variant for secondary and primary schools. With his publications S. S. Bobchev managed to become a popularizer of the history of the Bulgarians among the Bulgarians themselves, immediately in the years after the Liberation. The ideas about Bulgarian history that he launched gained great popularity among the Bulgarian society, because with the three types of textbooks, it covered all levels of Bulgarian education. Many of the information he gives remain in circulation even after his publications cease to be used in the system of Bulgarian schools.

3. Other works on Bulgarian history. In various other texts S. S. Bobchev deals with individual problems, which cover chronologically, the whole development of the Bulgarians. They refer mainly to the Bulgarian Middle Ages and the Renaissance, with the predominant works dedicated to Prince Boris and Tzar Simeon, as well as to the Liberation.

3. 1. Medieval Bulgarian history. Three topics particularly excite S. S. Bobchev: the origin of the Bulgarians, the reign of Prince Boris and the time of Tzar Simeon. When considering the question of the origin of the Bulgarians, the author always advocates the thesis that the Slavs are the majority of the Bulgarian people, and sees the Asparuhov Bulgarians as a „group of 5,000 people“ who play the role of state-forming element, without subsequently influencing the Bulgarian people. This view stems from the existing literature he uses to write his general texts on Bulgarian history and from his public engagements as chairman of the Slavic Society in Bulgaria. There are two accents in the topic of the rule of Prince Boris. The first is the rule of Prince Boris himself, which the scholar considers from his legal-historical point of view, and the second is the work of St. St. Cyril and Methodius, which he evaluates as an all-Slavic work. The third theme is the reign of King

Simeon. In this case, S. S. Bobchev combines his public commitments with his scientific interests. In connection with the celebration of the millennium of the reign of Simeon, in 1927 he wrote an extensive study, part of which he published in separate texts. S. S. Bobchev believes that the personality of the Bulgarian ruler must be considered in the context of the era in order to understand its true nature. He assessed the historical development of Bulgaria during the reign of Simeon and his father, Prince Boris, as extremely instructive for the Bulgarian people at the time. In essence, the author presents the environment in which the king ruled, considering the political situation in Bulgaria and its neighbors at that time. He introduces readers to the personality of the ruler. Against this background, it considers and interprets its actions and objectives, viewed from the then current law and the opportunities that open up for Bulgaria on the international stage, in the implementation of the plans of Tsar Simeon. The scientist favors the personality and actions of the king. He believes that Simeon devoted his whole life to the idea of raising Bulgaria and turning it into a unifying center for the Slavs, while at the same time conquering Byzantium. The works of S. S. Bobchev on the general history of the Bulgarian Middle Ages should be viewed as texts that have a scientific and popularizing character. Writing them is always related to some public interest in the topic. Bobchev approaches them as a scholar who relies on sources and literature in his texts, but on the other hand always aims to learn, even exaggeratedly, a lesson in harmony with the public interest to present to his contemporaries. He does not introduce new data into circulation, but gives a different interpretation and shares his opinion on specific issues. 3. 2. The Bulgarian Revival. Here, too, Stefan Savov Bobchev combines his scientific interests with his public and journalistic commitments in order to express his views on the exciting problems of the Bulgarian Revival. Chronologically, his pursuits cover the whole epoch, but the themes of the Bulgarian church question, the Russian-Turkish war and the Liberation stand out as accents. The researcher presents the problems on the basis of personal impressions and according to his public views, supporting them with sources and literature. Some of his works are of a scientific nature, but most of them are journalistic and aimed at acquainting the public with certain issues that the researcher considers relevant. His journalistic texts are based on his scientific works. S. S. Bobchev understood the Revival as a process that took place thanks to the efforts of the entire Bulgarian people. The Bulgarian church question is an episode from the epoch, on which S. S. Bobchev dwells not only in his general texts, but also in special works on the problem, and also collects many sources about it. In his research he emphasizes mainly two points of it – the importance of

the firman, with which the Bulgarians get an independent church and the attitude of Russia and participation in the Bulgarian church struggles. The scholar considers the struggle of the Bulgarians for an independent church as a secular one, through which the aim is to create a legitimate institution that would protect their political and economic interests. These goals were achieved through the establishment of the Bulgarian Exarchate. Putting the church's struggle on a secular basis, S. S. Bobchev claims that Russia does not hinder the aspiration of the Bulgarians to have their own church, and even helps it. The Russian-Turkish War of 1877-1878 and the Liberation of Bulgaria is the last chronological question that S. S. Bobchev deals with in his works on the history of the Bulgarian Revival. He started working on it while he was an emigrant in Bucharest during the war and did not stop dealing with the topic until almost the end of his career. The author presents the Russian-Turkish War and the Liberation as an act in which Slavs come to the aid of Slavs out of fraternal feelings in order to realize the Bulgarian state ideal. The historical work of S. S. Bobchev, on the Bulgarian Revival are included his texts, which are connected with his native place Elena. With them, the scientist illuminates the history of his homeland, striving to show it as a settlement that has defended its Bulgarian appearance over the centuries and has contributed much to the development of the Bulgarian economy and education during the Renaissance. These texts make him one of the main researchers and popularizers of Elena's history, whose works are used by other authors dealing with the topic.

3. 3. Eastern Rumelia. During his creative career S. S. Bobchev repeatedly focused on the history of Eastern Rumelia. He describes the area as purely Bulgarian. He believes that the Bulgarianization was achieved thanks to the efforts of the Bulgarian part of the population. It is the result of purely legitimate efforts, without violating international treaties and domestic law. In addition to the sources he uses, the author also presents his personal point of view as an eyewitness and participant in the events. This fact inevitably affects the scientists' assessment of the described events and facts, which is extremely positive. S. S. Bobchev presents the Union as a coup d'état, inspired by a group of opponents of the People's Party in Eastern Rumelia, who gradually took with them the people and the rulers of the Principality of Bulgaria. It is a hasty act, inconsistent with the international situation. Thus, according to the author, the true ideal of unification of the Bulgarian lands is replaced and the chance for all Bulgarians to unite in one state is missed. S. S. Bobchev declared himself for the protection of the Union, but did not accept the way in which it was carried out.

3. 4. A History of the Bulgarian periodical press. The main work presenting S. S. Bobchev as a

historian of Bulgarian journalism is his „Review of the Bulgarian Press (1844 – 1894)“, which was written on the occasion of the fiftieth anniversary of Bulgarian journalism and the celebration of the memory of its founder Konstantin Fotinov. The text is a complete history of Bulgarian journalism, based on the personal memories of S. S. Bobchev for its development, the works of Alexander Teodorov-Balan „Bulgarian Bibliography“, Yordan Ivanov „Bulgarian Periodicals“ and the issues of all publications available to him. . The review of the Bulgarian periodical press of S. S. Bobchev is one of the first works on the topic. Although written hastily, it partly conveys the author's opinion about Bulgarian periodicals and their influence on the development of Bulgarian society. According to S. S. Bobchev, Bulgarian journalism is part of the modern press imposed after the French Revolution. The author sees periodicals as one of the factors of the Bulgarian Revival. He believes that the press promotes Bulgarian aspirations and thus helps to realize them. The researcher chooses to consider the development of the Bulgarian press in several periods, choosing as a chronological reference point events that are not directly related to publishing. The first period he singled out was from the creation of the seal to the resolution of the church question. The main leading idea then was to help the Bulgarian church struggles. The next stage was the time from the achievement of church independence to the Liberation. Then the leading idea for the press was patriotism. He considers publishing as the work of Bulgarian patriots, aiming to propagate and defend Bulgarian ideas, not to profit from their activities. In a very separate thematic chapter, he presents the Bulgarian press outside the borders of the Ottoman Empire. He describes these publications as revolutionary. S. S. Bobchev dedicated the last two chapters of his work to the Bulgarian periodicals after the Liberation. Although with a schematic and chronological character, the text shows that its author sees the role of the Bulgarian press mainly as a public corrective, and not as a political press, as defined by the Bulgarian publications of that time. However, the researcher refrains from making final estimates for this period due to the lack of time distance. The work imposes S. S. Bobchev as a researcher of the Bulgarian periodical press. The author continues to monitor its development and present it on the pages of his publications in summary sections, as well as in separate articles. He also tries to realize his views on the development of the Bulgarian periodical press through his actions in the National Assembly and society. 4. Biographies of Bulgarians. Much of S. S. Bobchev's work is related to the writing of biographical essays for persons whom he believes deserve to be noted in some way on their lives on various occasions. These are people whose activities extend to different fields of

science, education, politics, society, spirituality, law, etc. What unites them is that in a different way their work is intertwined with that of S. S. Bobchev or influences its development. He writes about them on the occasion of anniversaries, the deaths of persons or to be mentioned, because he believes that the memory of their lives and activities should be preserved for generations. S. S. Bobchev's interest in this direction dates back to his student years in Moscow.

4. 1. Biographies of Bulgarians related to law. S. S. Bobchev created a special series of articles in which he presented the first Bulgarian lawyers. The initial series „Faces of the first Bulgarian lawyers“ consists of 12 articles. The texts were published in the Legal Review in 1930 – 1931. In them he presents biographies of the first Bulgarians with legal education. Then the author expands the scope and presents people who, by coincidence, without having a special legal education have worked in the Bulgarian judicial system and thus helped to form the Bulgarian justice, immediately after the Liberation. Outside of this series of articles, on various occasions S. S. Bobchev writes again about the same people. Among those presented are Gavril Krastevich, Marko Balabanov, Petar Odzhakov, Konstantin Stoilov, Georgi Gruev, Ivan Pavlov Gerdzhikov and others. All the figures presented in Bobchev's essays are close to him, either for professional or personal reasons. This makes his texts especially valuable in terms of the information contained in them, because most of them are written mainly from the memories of their author. At the same time, the assessment given to certain personalities, especially those close to the author, is highly idealized and distorted, which creates a wrong image, diverging from the perception of society, but remaining afterwards in subsequent research.

4. 2. Spiritual persons. Among the represented clergy are St. Ivan Rilski, Ilarion Makriopolski, Antim I, as well as clergymen who lived at the time in which S. S. Bobchev worked and with whom he had contact, whether on a friendly or on a professional basis. The scholar gives a very high assessment of the role of the clergy in the Bulgarian development. He understands the role of the Bulgarian clergy for the development of the Bulgarians mainly from its secular side and not so much from the spiritual side, because he believes that the Bulgarian church and in particular the clergy is an inseparable part of the Bulgarian statehood.

4. 3. Biographies of Bulgarian public figures before and after the Liberation. S. S. Bobchev writes about Bulgarians, whom he considers insufficiently popular in Bulgarian society. According to him, their activity has contributed to the Bulgarian development and therefore seeks to promote it. This results in an extensive set of biographies of Bulgarians, in which he builds a certain image of important people, according to him.

4. 3. 1. Georgi Rakovski. S. S. Bobchev has repeatedly used the works of the

Bulgarian patriot as a reader, drawing historical information and as a scholar, considering G. S. Rakovski as one of the first researchers of Bulgarian customary law and the history of Bulgarian law. That is why the revolutionary is one of the factors that strongly influenced the formation of S. S. Bobchev as an educated man and later as a scientist. The author is of the opinion that Rakovski's life and work are well researched and known. His works are very popular among the Bulgarian people during the lifetime of their author. The popularity grew especially after they were banned by the Ottoman authorities. For this reason, Bobchev does not write general biographies of Rakovski, but looks for areas of his life that are not covered – he presents him as a teacher, lawyer and publicist. So the professor finishes the image of the revolutionary by building on the already famous with numerous new documents and by commenting on popular facts in a new light.

4. 3. 2. Raiko Zhinzifov. S. S. Bobchev felt obliged to start the research on the life and literary activity of Rayko Zhinzifov by presenting them, because despite his exceptional popularity among the Bulgarians during his lifetime, after his death he was not studied and little is known about him. A goal he achieves. He built an image of Zhinzifov as a public figure, with an influence whose journalistic and literary activity allowed the Russian society to get acquainted with the Bulgarian church struggles.

4. 3. 3. Lyuben Karavelov. S. S. Bobchev considers L. Karavelov to be one of the prominent Bulgarian Revival figures who shaped the image of the Bulgarian Revival. It forms the image of the Bulgarian publicist, with special emphasis on his journalistic activity and less on his life path and the rest of his work. The constructed image is durable and the author does not change his vision over the years. Thus he ranks among the first and permanent researchers of Karavelov's life and work.

4. 3. 4. Petko Rachov Slaveykov. S. S. Bobchev and Petko Rachov Slaveykov are close because the poet is a friend of Bobchev's family. In this way the poet influences the development of the scientist through creativity and personal contacts between the two. The author was one of the first to start studying the work of P. R. Slaveykov and thus to form the idea of him in society and science. The scientist traces the life of the writer and systematizes it in stages. He presents Slaveykov as an awake child, who is shaped thanks to the leading Bulgarian public figures of the period and mainly thanks to Slavo-Bulgarian History. The author shares the thesis that Slaveykov appeared on the public stage relatively young and in a period in which the Bulgarian Revival was formed and that through his work he helped to build the image of the era. The researcher considers Slaveykov to be the first Bulgarian poet who managed to move from folk works to art. Bobchev's Slaveykov also finds the right way to be heard by the Bulgarian people,

„degrading“ his language to the people's. The main research merit of S. S. Bobchev is the definition of the 60s of the XIX century as the strongest journalistic period of Slaveykov's life. Later, this finding remained in science as the „Slaveykov period“. Slaveykov's main activity, which Bobchev sees as the most fruitful and influential, is journalism. He builds on P. R. Slaveykov the image of an honest man who adheres to his ideals and constantly works for them. In them, the scientist looks for the reasons for the failure, as he defines it, of Slaveykov's political career after the Liberation.

4. 3. 5. Other biographical works. Stefan Savov Bobchev is convinced that Bulgarians should know the life and deeds of their prominent personalities. For this reason, he wrote about the activities of all the figures of the Renaissance since Paisius, without classifying them. He examines the life of Dragan Tsankov, Grigor Nachovich, Iv. Ev. Geshov, Mikhail Madzharov, Joakim Gruev, Nayden Gerov, Krastyo Ivanov Mirski, Dr. G. Yankolov, Pandeli Kisimov, Marin Drinov, Ivan Vazov and others. The second chapter is dedicated to Bobchev's views on general history. There are two periods in his life in which he intensively deals with historical topics that do not affect the Bulgarians. The first of them was his stay in Constantinople, and the second was of him being a director of the Free University and chairman of the Slavic Society. Most of his works have been published, but many of them are manuscripts in varying degrees of completion and stored in his personal collection. These pursuits of S. S. Bobchev present him as a scientist dealing with general history and having his own views on the subject.

1. Recent political and social history of the world. According to S. S. Bobchev, the time that general history deals with extends from the French Revolution to its present. He considers the period unfinished. He periodizes according to events in Europe and in particular in France and Germany. He presents well-known facts and gives his view on the specific problems of the new history. The narrative goes through problems and then chronologically, in some places constructing entire historical episodes around leading figures. The author focuses not so much on the disclosure of specific historical facts, but on their interpretation and their significance for subsequent events. Therefore, his texts, in addition to being historical, must be seen as a geopolitical analysis based on world history from the French Revolution to the time of writing. The author writes as a lawyer and analyzes and evaluates in detail the state structure of the considered countries. Influenced by the time in which he created his own views, he always points out as good the democratic values inherent in government. The only exception to this rule is the presentation of Russia's development and structure. It also emphasizes individual events that are not so important for world historical

development, but are important from a regional and national point of view. 2. History of the Slavic peoples. S. S. Bobchev presents himself as a historian of the Slavic peoples, mainly with texts that have the task of defending his positions on the current state and the views of scholars on their development. The author formulates these conceptions on the basis of historical information and his contemporary political situation. His works from this group are mostly popular and the scholar can be considered a popularizer of Slavic history, but not a researcher. In connection with the purposeful use of historical information for political and social needs, these texts must be perceived as biased and subjective. They more strongly reflect the political and social vision of their author for the development of the Slavs. 3. Balkan-Middle Eastern history. These texts have the task on the basis of historical data to acquaint readers with the opinion of the academician on certain issues of his present. He sees the region as close to the Bulgarians and therefore believes that they need to get acquainted with its historical development in order to establish cooperation. S. S. Bobchev does not present new historical data and does not put into use new historical theses. He developed his texts mainly on the basis of information he had gained from newspaper articles. 4. Biographies of foreigners. Most of S. S. Bobchev's texts, which refer to the general history, are of a biographical nature. In them he presents the life and activity mainly of Slavs and people connected with Slavism, but in separate works he also deals with personalities whom he considered appropriate to honor and whose activity has not so much to do with his activities. Most of the articles are of a jubilee nature or are obituaries and are difficult to submit to systematization. In them he gives his assessment of the person in question; he presents their life, scientific and social activities, and then seeks a place in the development of science. Finally, it conveys the meaning of the personality for Bulgarians or Slavs. Over the years, Bobchev's biographies grew and occupied a significant part of his historiographical work. Among the personalities examined by Bobchev stand out the ones of V. Bogishich, F. F. Siegel, M. M. Kovalevskii. Works by S. S. Bobchev on general history do not have the character of purely scientific research. In them, he demonstrates his ability to work with historical information to defend certain issues affecting his contemporaries. He uses historical information for educational purposes and to acquaint his readers with his opinion on a particular issue of the day, as well as to support his theses. S. S. Bobchev himself does not claim to develop problems of general history, and in any case only acquaints his readers with his specific goals. He is also correct about the literature and sources used on the subject. Almost all texts contain detailed lists of sources, such as essays on the subject of other scholars or information

obtained from newspapers. In very rare cases, mainly for biographies, the scientist also refers to his memoirs. Chronologically, the research covers an extremely large period of time, which extends from antiquity to modern times. The thematic scope is also very large, but the emphasis is mainly on problems of the Slavic world or topics that affect Bulgarians, as is the case with the histories of Bulgaria's neighboring countries and the Middle East. The historical texts of Stefan Savov Bobchev show his wide awareness of various topics and his ability to formulate specific theses based on certain historical facts.

02. People's Spirit and Law

In the book "People's Spirit and Law", within five paragraphs, with sub-paragraphs, the legal-historical views of Stefan Savov Bobchev are presented. He is a scholar who has established himself primarily in the field of history of Slavic and Bulgarian law. In general, the opinion that is imposed on the historical and legal activities of Bobchev is that he created the History of Bulgarian law as a science. He managed to build his followers to continue his work and gather a wide source base for further research. For the most part, the theses he imposes are still valid in science today. His views are traced according to the systematization created by the researcher in presenting the old Bulgarian legal history. This also reveals the attitude of scholars to the history of Slavic law. In this case, they overlap, as he accepts that Bulgarian legal history as part of Slavic history. 1. Basic works on the history of law. Several books – monographs, textbooks, reading books – are representative of the interests and achievements of S. S. Bobchev. Most are published in Bulgarian, some are an abbreviated form in Serbian, French, Russian, English, Czech. Others do not see the light of day and remain in handwritten and /or typewritten form. Usually they always summarize his earlier research. Among them are: „Old Bulgarian Legal Monuments“ (1903), „Bulgarian Family Association“ (1907), „History of Old Bulgarian Law“ (1910), „Abbreviated textbook on the history of Bulgarian law“ (1919), „History of Bulgarian law“ : Public and Private “(1924),“ The State Legal and Social System in Bulgaria during the Ottoman Rule “(1937) and others. 2. Basic works concerning customary law. Usually Bobchev's legal research is divided into two groups, according to the subject of research. In the first ones are legal customs. They include his programs for collecting legal customs and writings on them. The second group includes its activity of collecting and researching Bulgarian legal proverbs. Thus Bobchev strives and manages to

create an array of sources for the history of law and preserves for generations valuable information about the legal life of the Bulgarians. 2. 1. Legal customs. Bobchev understood his activity around their collection as part of the overall study of folk tales and called on the Bulgarian state to regulate the collection of legal customs. According to him, these sources enrich the picture of Slavic folk art. 2. 2. Legal proverbs. Bobchev started writing legal proverbs relatively late, in the 1920s, and published some of his works on the subject in the first half of the 1930s. He considers the proverbs to be the second major component of Bulgarian customary law after customs. 3. The history of law as a science. According to Bobchev, the name of science should be History of Law, as a broader concept, and not History of Legislation. Thus, the scientist includes in the scope and different types of legal norms, and their sources. According to him, this science has two components – history and law. The development of law must be presented by branches and institutes and then chronologically. 4. Sources on the history of law. All the monuments in which one can find an exposition of the law in force at a given time – this is how Bobchev understands the problem of sources and this ranks him among modern historians, for whom „source“ is everything that can show any human activity. 5. Branches of law. In presenting the history of law, Bobchev follows the thematic branches of law, not the chronological approach. And it completely covers the history of the old Bulgarian law. First he puts the State, then the Judicial system, then he deals with the Criminal and Civil Law. 5. 1. State law. Bobchev explores the legal aspects of the territory, population and power of Medieval Bulgaria. Thus it covers the entire state and legal life of the Bulgarians during the Middle Ages. 5. 1. 1. Territory. For Stefan Savov Bobchev, the Bulgarian state is an entity that is formed naturally by the Slavic tribes located on the peninsula. When the Bulgarians came, they found a state formation in which the family ties between the different tribes were important. The role of the Bulgarians was that they managed to break the tribal connection between the tribes and to unite the districts under a single central government in order to create a real state. The academic identifies the word „state“ in the old Bulgarian law with „territory“. According to him, the territory of the Bulgarian state changes during the different periods of its existence, but in general the lands between the Danube, the Balkan Mountains, the Black Sea and Timok are an integral part of it and they constitute its „core“. The state territory itself is internally divided into smaller territorial units called districts. They have a central city that serves as an administrative and military center. The cities are of agrarian type, as a result of which cities with industrial functions appear. There are villages in their vicinity that obey them and

provide them with the main source of income. The villages are formed on a family basis and in their relationship with the outside world are „legal entities“. Smaller settlements are the huts and katuns, which are mostly cattle-breeding settlements with temporary or permanent character. 5. 1. 2. Population. For Medieval Bulgaria it is seen according to its ethnic and social composition. The main ethnic group that forms the Bulgarian people are the Slavs, while the Bulgarians are a state-building element. They are joined by other ethnic groups through assimilation and immigration. In the pagan period there are three classes: boyars, free and dependent people. After Christianization, the clergy added to them. Classes are not closed classes and the transition from class to class depends only on the qualities of the person himself. 5. 1. 3. Supreme power. The researcher defines the form of government as mixed, because he assumes that the ruler, the boyar council, and through the people's councils the people take part in it. He shares the view that the Bulgarian monarchy never becomes absolute, but is limited by various institutions. 5. 1. 4. Governing bodies. Bobchev distinguishes three levels, located vertically one above the other and interdependent. It subdivides them into: bodies of the central government, bodies of the regional government; rural authorities. 5. 1. 5. Subject of management. This is how the areas of the life of the Bulgarian society are marked, which are guided by the respective degree of administration. Military activity comes first. After it are the police functions of the state and finally the finances. 5. 2. Judicial law. Under this name Bobchev examines the judicial system (court system) and process (court order, court proceedings) in the Bulgarian lands over the centuries. 5. 2. 1. Judicial system. The scientist connects the emergence of the court with the beginning of human society. He takes it out of self-judgment. He believes that the judiciary is gradually being formed around it and rules are being created in order to achieve independence and legitimacy. The academic discovered the appearance of a real court in the formation of the cooperative. For Bobchev, the first permanent judicial body is the head of the cooperative, which performs a judicial function together with a council. After the formation of the state, these functions pass to the ruler. The judicial system consists of two types of courts – spiritual and secular. In both cases, he puts at the top the body that has the appropriate authority – ruler or patriarch. The lower level is determined on a territorial basis. For the secular type of courts – these are the bodies that manage the respective administrative unit, while for the spiritual courts, this is the bishop of the parish. Outside the hierarchical scope of the judiciary, two types of special courts are indicated. The first is the abbot's court, whose jurisdiction is unlimited with regard to the persons and the type of cases within the

monastery. The other is the people's court. 5. 2. 2. Process. It is defined as an element of judicial law. There are three stages in the old Bulgarian trial: 1) summoning and establishing the parties; 2) competition of the parties before the court and presentation of evidence for resolving the case; 3) performance. 5. 2. 3. Parties in the process. The academician accepts that the concept of countries in the old Bulgarian law is broader than in the modern one. He admits that there is no representation of the parties and therefore in a given case whole cooperatives and municipalities appear before the court. 5. 2. 4. Evidence and means of proof. As the oldest, the professor points to God's judgment or ordeal. After it he puts the oath, there go the confession, the testimony, the written evidence, the slaves, the eyewitness and the loss, and finally the anathema. 5. 2. 5. Execution of the decision or sentence. At the end of the trial, Bobchev points to the execution of the court's decision or sentence. He believes that the court is considered infallible. He came to the conclusion that there were two ways of implementation, which the old Bulgarians accepted as natural. The first is for the offended person to carry out his sentence, and the second is for the two parties to understand each other. 5. 3. Criminal law. According to Bobchev, the guiding principle of the old criminal law is the degree of damage that has been caused, not the motives with which the criminal act was committed. 5. 3. 1. The concept of a crime. Bobchev believes that the word „crime“ is not known in the old Bulgarian law. Instead, the terms are used: mischief, insult, evil. In them he finds the conception of the crime as material damage. Gradually, the motives for committing the act began to be added to it. 5. 3. 2. Types of crimes. The academici divides them into: 1. crimes against the person – crimes against life; crimes against bodily integrity; crimes against personal freedom; crimes against honor; crimes against private property; 2. crimes against the family and sexual morality – debauchery and fornication and crimes against marriage; 3. crimes against the state, depending on what has been violated – against the integrity and existence of the state; against the life of the ruler of the state; against the government and its regulations; 4. crimes against the church – sacrilege; blasphemy; desecration of cemeteries. The scheme of the types of crimes proposed by Bobchev is detailed and exhaustive, affecting all spheres of life, regardless of whether they are personal, family, state or spiritual. Grades the types of crimes 5. 3. 3. Punishments. According to Bobchev, the purpose of the old penalties is to satisfy the affected party. He describes this as unfair and harmful to society. Therefore, he thinks that they are evolving to be socially useful and their goal is to have a preventive value. It links the evolution of punishments with the development of the state. It deals with revenge, ransom, fines, imprisonment,

fighting, confiscation, expulsion, mutilations, and the death penalty. It deduces the punishments from each other, depending on their severity, assuming that they complement each other. Beyond these, he places spiritual punishments, which he considers more severe than secular ones. 5. 4. Civil law. The professor examines it through individuals, their legal capacity, and the various types of civil rights, as he has judged that the latter have arisen in chronological order. 5. 4. 1. Subjects in the old civil law. According to Bobchev, the person is the basis of civil law because it has power over property, enters into contracts and obligations with other persons and obligations, continues through the right of inheritance. „Person“ for him is a variable legal concept that develops along with the legal system. It imposes the thesis that in the old law there is no concept of a natural person. Each of these is absorbed by the community to which the leader belongs and represents his interests to the outside world. Legal entities are those who are holders of civil rights. There are four types of legal entities: 1) the family cooperative and the tribal union; 2) churches and monasteries; 3) towns, villages and parishes; 4) the state. 5. 4. 2. Legal capacity of the persons according to the old Bulgarian law. Bobchev shares the opinion that the legal capacity of a person is determined by the fact of his birth, but depends on his physical and spiritual position in society. It identifies several factors that affect this quality: gender, age, physical and mental condition, citizenship and social status. 5. 4. 3. Branches of civil law according to the old Bulgarian law. The main types that distinguish are family and inheritance, property and contract law. He pays the greatest attention to family and inheritance law, which he examines in great detail. 5. 4. 3. 1. Family and inheritance law. A major part of Bobchev's scientific pursuits in the field of the history of Old Bulgarian law are related to family law. His research is divided into two large groups. The first covers the way of life of Bulgarians as a large family. Stefan S. Bobchev is one of the leading researchers of the family cooperative. The other group of studies commented on the legal framework for marriage and small family relationships. 5. 4. 3. 2. Property law. The focus is on the legal regime for land. According to Bobchev, the right of ownership and the right of possession are regulated mainly on land and movables, because they are basic goods and are easily identifiable. Despite his attempt to present things in a simplified way when considering the various property regimes, it is clear that he constitutes a complex system of property law in Old Bulgarian. It categorizes the right to property and explains in detail the various real rights. 5. 4. 3. 3. Obligation law. Bobchev identifies contract law with bond law. According to him, it is the latest species. He connects his appearance with the enlightened and sworn promises. It establishes

various formal actions that must be taken in order for a transaction to be considered concluded and to have legal value. He distinguishes two categories: those that have real significance for the confession of the transaction and those that are symbolic and show the goodwill of the parties to fulfill their obligations. Bobchev proves that according to the old Bulgarian law the contracts have a formal character. Regarding the deadlines, he expressed the opinion that they were customary or agreed on certain personal days. He believes that there is no statute of limitations in customary law and after their maturity the obligations are always due. Examines the exchange contract, the lease agreement, 5. 4. 4. Bulgarian civil law during the Ottoman rule. According to Bobchev, the legal regime of the Bulgarians during the Ottoman rule was in accordance with the usual legal way of life in the cooperative. 5. 4. 5. Bulgarian civil law after the Liberation. Bobchev believes that after 1889 the Bulgarian civil law was gradually developed and the ultimate goal was to create a Civil Code. Stefan Savov Bobchev's research in the field of the history of law and customary law is fundamental for the development of these two scientific fields in Bulgaria. The scientist began his work on them during his studies in Moscow and did not continue them for the rest of his life. He builds the history of Bulgarian law on the basis of old legal monuments, legal folklore, religious rules and foreign legislation. He does not bother to use different sources depending on the thesis he is trying to impose and the requirements of the comparative method by which he develops Bulgarian legal history. In connection with the limited source material, the researcher compiled questionnaires to support the collection of legal customs and thus to shed light on the legal life of the Bulgarian people and to preserve the norms of customary law. Bobchev is strongly committed to his work, is responsible for it and tries to show the practical side of the history of law and customary law. Based on his scientific research, the public figure and the politician try to put his scientific pursuits into practice. He constantly appeals to the Bulgarian legislators to keep in mind the customary law when adopting the new Bulgarian legislation. In this way he combines his scientific pursuits with his social and political life. He constantly appeals to the Bulgarian legislators to keep in mind the customary law when adopting the new Bulgarian legislation. In this way he combines his scientific pursuits with his social and political life. He constantly appeals to the Bulgarian legislators to keep in mind the customary law when adopting the new Bulgarian legislation. In this way he combines his scientific pursuits with his social and political life. As a topic, Bobchev's research in the field of Bulgarian law is focused mainly on the old family law. Fundamental to science are his theses about the cooperative. He also deals with the history of state

law and criminal law. Little affected in his work is the history of the law of obligations, on which the scientist has fragmentary research. After all, Bobchev is the first researcher of the past of Bulgarian law who has institutional support and manages to impose his views in academia. He popularized his views and managed to create his followers in this field. Most of his theses on the development of Bulgarian legal history are still relevant today.

03. A Slav in his homeland, A Bulgarian abroad

The book depicts the life path of Stefan Savov Bobchev. It consists of two chapters. The first one, consisting of six paragraphs, deals with his **embodiment** as a personality, a scholar, a politician and a public man.

1. Childhood in Elena. Stefan Savov Bobchev was born on 20 January 1853 (old style or on 2 February in the new style, as he later marks his birthday) in Elena in the family of Sava h. Stefanov Bobchev and Koyka Yurdanova Momchilova. He belongs to the Bulgarian Revival intellectuals who subsequently build the newly freed Bulgarian state. Bobchev's birth and upbringing in such a place of strong educational and cultural traditions has a great impact on his future realization. His family is the other factor from his childhood. It actively participates in the social life of the town as well as in the trade relations that are being created between Elena and other populated places. This gives young Bobchev the opportunity to receive solid, for their time) upbringing and education in his hometown. He also acquires the necessary confidence for his future participation in Bulgarians' public life.

2. Education in Tzarigrad. Stefan Savov Bobchev arrives in Tzarigrad in 1868 and lives there until 1876. He arrives as a child with ambitions who believes in having the opportunity to receive solid education in order to establish himself well in life and in the meantime to help his countryman to live better. His acceptance at the Higher Imperial Medical School should be regarded as a combination not only between the personal strive of young Stefan and his family, but also of the purposeful policy of the Ottoman State, and in particular of high-ranking officials in it, and of powerful Bulgarians to allow for Bulgarians to study high sciences. Bobchev graduates from high-school but he does not manage to completely finish his higher medical education. At the expense of this, he begins to establish himself as a publicist and a public man and encounters cultural and scientific achievements which change his view on the world and on the place of

Bulgarians in it. Thus, he becomes part of the Bulgarian Revival strives for freedom, centered in Tzarigrad. He leaves the capital of the empire and the empire itself, being persecuted on political reasons.

3. First emigration.

This is the time between the escape from Tzarigrad and the leaving for Moscow for studying, according to the definition of Bobchev himself. He passes through Odessa where he establishes connection with the Charity fellowship; Belgrade, where he attempts unsuccessfully to be accepted in the lines of the Serbian troops and/or to continue his studies and settles in Bucharest. He joins the Bulgarian emigration circles there and starts issuing the paper “Stara Planina”. He establishes himself as a publicist with an opinion of his own on the Bulgarian national matter, which he is able to defend. Bobchev became part of the Bulgarian society circle which selects the revolutionary path to liberation. This is a fact that testifies he changes his views, which he proclaims in the Tzarigrad press for liberation through culture, education and religious fight. Thus, he becomes a representative of both flows on the matter of liberation. He is included in the headquarters of the Russian troops after the beginning of the War between Russia and Serbia of 1877-1878 and arrives in Turnovo with them. He works with P.R.Slaveykov in the old capital and together they gather and provide information to the headquarters of the Bulgarian customs.

The period of Bobchev’s first emigration is relatively short and still filled with events that shaped his personality. He shows during this time that he is ready to firmly follow his objectives; to engage in journalism and public activities. He proves that he values his qualities and would not accept an activity that does not make him stand out before the others. He demonstrates his adaptability to the environment – wherever it is that he settled, he manages to establish useful contacts. He is able to secure royal protection and he goes to study to Moscow after he leaves Turnovo.

Bobchev is still too young and shaping himself as a personality during the Bulgarian Revival, but he manages to prove himself among the Revival figures with his activities who influence the direction of the Bulgarian development. Despite not being a leading figure, he always finds a way to participate in the events and to share his opinions on them. He receives recognition amidst his contemporaries with these actions of him and they even compare him to prominent figures of the Bulgarian Revival period such as G.S.Rakovski, L. Karavelov and P.R.Slaveykov.

4. Education in Moscow. Bobchev studies Law at the Moscow University between 1877 and 1880 and he is able to establish himself as a publicist. He supports himself from journalism again thanks to his knowledge of the Russian language. He reports in his correspondence news mainly from Bulgarian lands and he aims at building a positive image for Bulgarians and to refute any negative opinion of them that he can find. He attempts to build himself in the field of literature as well. He forms his scientific interests in the field of history of law. He establishes contacts among the Russian and Slavic elite that he uses later in his life. Bobchev is in contact with one of the most precious cultures in the world. All of the above impresses the young Bulgarian to a great extent. He does not stop being interested in what is happening in his homeland and after the end of his stay in Moscow, he is impatient to be back as quickly as possible in it in order to implement all of the knowledge he acquired abroad. At the end of his studies he decides to settle in the Eastern part of Rumelia.

5. Life in Eastern Rumelia. S.S.Bobchev settled in Plovdiv after completing Law school.

He believes he will be among acquaintances of his whom he collaborated with before and he counts on them in helping his activity. He is convinced that there will be a greater opportunity to defend Bulgaria in comparison with him being at the Kingdom of Bulgaria. His decision is final and he is not reluctant to change it. The Russian school graduate improves himself as a scientist who researcher Bulgarian Law-related customs in the capital of Eastern Rumelia. He is an active magistrate in the meantime. He occupies different positions in the court of Plovdiv and gets to the position of a Judiciary Director. He actively participates in the judiciary system in the area and in its shaping as well. He gets involved with the political life through becoming a member of the Unification Party or the National Party of Eastern Rumelia and a member of the District Assembly. The Director of Justice of Eastern Rumelia, Stefan S. Bobchev appears as a resolute and consistent politician who raises the rule of law above anything else. One can see by his actions, including by the decisions he takes on his famous preparation for the Unification. He acts against the conspirators only through lawful measures without exceeding his rights. He treats the figures related to the Unification as rebels against the legitimate state power. However, he doesn't make use of his powers, having learned of the committed Unification Between the Kingdom of Bulgaria and Eastern Rumelia. Moreover, he claims to be supportive of it two days later. His arrest is an act of his political opponents who fear reprisals against themselves. Bobchev shows his political

foresight during these events, he subjects himself to the requirements of the ones in power and realizing the importance of the Unification, he takes up a collection of materials, whose tracks he was onto, as well as other scientific work that satisfies him.

Bobchev imposes himself as a leading Bulgarian journalist and editor, parallel with his other activities. During the foremost part of his stay in the area he is the editor of paper “Maritza” – an edition that advocates the Bulgarian idea around the world through its part in French. He began voicing his Slavic views and believes that Bulgarians are part of the Slavic. S. S. Bobchev finally establishes himself on the Bulgarian scientific, political and social life through these multilateral activities. He rises to a person who has an opinion on political, societal and scientific problems; a figure who is able to express and defend their opinion, who influences the course of the political, societal and scientific events in Bulgaria.

His life in Eastern Rumelia’s capital is very dynamic on a personal level. Bobchev marries Ekaterina Ivanova Todorova, sister of Teodor Teodorov and daughter of Ivan Teodorov and Ana Ivanova Radivoeva, on 20 April 1881. Her grandfather is Hadzhi Teodor of Elena. Ekaterina grows up among the elite of society in Elena and receives strict upbringing and education. She supports her husband in his endeavors. On the other hand, marrying in this way into the family of Ekaterina, Bobchev creates close relationships with the other brothers and sisters of his wife that he keeps throughout his life: Petko Ivanov Teodorov – a mining engineer, Dr. Dimitar Teodorov – a doctor, Stanka G. Gubidelnikova, Mariya M. Madzharova, Ivanichka Ognyanova and Roza N. Burova. Thus, Bobchev establishes close relations with influential relatives in both the social and political Bulgarian life. Kossya, his daughter, is also born in Plovdiv. Bobchev builds his most enduring friendship along editing Maritza – the one with Mihayl Madzharov with whom at the end of his stay in Plovdiv also become family. He manages to rise so high that he becomes head of the family which is always to his benefit. He gets wealthy in Eastern Rumelia thanks to his literary work, he saves up enough so and builds houses in town and in the nearby village, Markovo, where he relaxes during the summer months.

6. Second emigration and final return back home. Due to his political views, Bobchev is forced to emigrate after the coup and the counter coup against the Bulgarian Knyaz Aleksandar Battenberg in 1886. He returns to his homeland in 1889 only after the situation has calmed down. During this period he settles in Istanbul and Odessa and actively participates in the political life of

Bulgarian immigrants. He takes up diplomatic actions for the solving of the Bulgarian political crisis in accordance with his political beliefs. He is completely decisive in his correspondence with his wife that he has no part in the coup against Aleksandar Battenberg. He has no reason not to tell the truth in such an intimate environment and therefore his statements of opinion should be deemed credible. On the other hand, he is in contact with people who have actually participated in the coup against the Bulgarian Knyaz. They should be considered, however, as contacts between political and military leaders who end up with having the same interests in the course of the events. The view, which they are trying to convey amidst Russian circles on the aims of the Bulgarian political immigrants from this period, is that their aim is for the Russian influence in Bulgaria to be restored and not that activities against the state are happening. The aim is for the Bulgarian political elite to be overthrown and not for the state to be obliterated. The actions of the Bulgarian immigrants should be considered as a meaning for solving an internal political problem by using external forces and not as a coup. Another reason that explains Bobchev's actions should be searched in regards to his personal position. He shares on numerous occasions that he wants to live in Bulgaria and to deal with societal activities – something that he cannot do under the state government at this point in time. This is one of the reasons for the Bulgarian emigration. This opinion is also supported by the fact that he is disappointed that he has to settle in Odessa where he spends most of his time of emigration. He continues with his journalist work thanks to which he manages to support himself. He is considered to be “a prominent immigrant” among the Bulgarians in town and a person who expresses their views. He does not hide his scientific work behind either and even managed to publish the first part of his collection on Bulgarian legal customs.

The last stage of S.S. Bobchev as a personality is his second emigration and his final return home. He finally clears up his political, societal and scientific views and does not change them until the end of his life.

The second chapter of the book consists of five paragraphs discussing the life of Bobchev after **his final settling in Bulgaria.**

1. Personal life in Plovdiv and Sofia. Bobchev enjoys a well-developed personal life after his return. He undertakes legal work in order to make a living. He does it alongside his relatives on the side of his wife, whom he always stays in close contact with. He is also close to his blood relatives. He is a leading figure in the hierarchy of his family until the end of his life – his family

considers him to be a “patriarch of their children”. He corroborates with his brothers. He helps and guides his children and nephews and nieces in their personal and professional development. Bobchev loses many of his legal clients with his moving to Sofia but he has an opportunity to be fully included in the political life of the country, to issue magazines in the capital which brings more value to them. It is there that he heads the Department of History of Bulgarian and Slavic Law at the Higher School. S. S. Bobchev manages to ensure a decent living to his family through his many activities. He can afford excursions, holiday; he also sets money apart for charity.

For many years, family life in the capital goes without much turmoil and in an upward direction. The daughter, Koyka, married to the professor in International Law – Mihayl Popovilev - on 17/30 August 1903. Efrossina is born out of this marriage, whom her grandfather calls Zinka. Bobchev cooperates with his son-in-law mainly in terms of his job at the magazines and lectures which he reads at the Sofia University. He is also attached to his granddaughter, who he brings up from a young age, and due to a comparatively early death of his son-on-law he entirely takes up the caring of the girl.

However, with the advancement of his age, more and more life blows happen to him, which gradually force him to give up most of his activities. The 20s and 30s of the 20th century are especially unhappy in a personal aspect for him, when he gradually loses his social influence and his societal opinion, even though he does not cease to assert his views until the end of his life. Stefan Bobchev dies on 8 September 1940 at the old age of 87 years. He is happy to receive extreme social popularity until his death and even afterwards. On his last path on Earth, Bobchev is seen off by people, related to the highest levels of the worldly and spiritual power, which is a kind of evaluation in itself for his contribution to Bulgarian society.

2. Journalistic activity. Bobchev always strives and manages to deal with literary activity throughout his life. He prefers publicist appearances before lucrative professions such as the lawyer’s one, and persistently edits, collaborates and creates different newspapers and magazines. The intentions of the child, realized in Elena through his manuscript newspaper “Utro”, reach their peak through the magazines of his adult years – “Bulgarska zbirka” and “Yuridicheski pregled”. It is through them that he leaves a deep trace in Bulgarian literacy and legal literature in the late 19th and early 20th century.

“Yuridicheski pregled” is released in Plovdiv (1893-1899) and in Sofia (1899-1934, with a break during the years 1916-1922), in the beginning with two books per month and with its seventh anniversary – with one book per month, usually just on time. Bobchev works especially responsibly at the editing and the issuing. He takes his job as a long-term commitment that ensures the opportunity for him to publish his texts on legal matters and through them to influence the development of the Bulgarian legislation. He seeks to impose it as a scientific journal as well. Numerous materials on legal theory and practice are issued in its pages. Around thirty people are drawn to it and many of them become almost permanent collaborators for many long years. As a result of all of that, the full course of “Yuridicheski pregled”, which is well accepted by both contemporaries and researchers, comprises a rich data base related to the development of law.

The other journal of Bobchev is “Bulgarska zbirka” . It has a predominantly literary focus, but it also includes a lot of materials on current problems that its readers are interested in. It is, again, a tribune from which Bobchev expresses his societal outlooks on different matters. The first book appears in Plovdiv on 30 December 1893 with the date being 01 January 1894. The journal comes out once monthly, with an attempt being made in 1897 for it to be issued twice, but the endeavor is quickly let go of. This journal, the same as “Yuridicheski pregled”, is moved to Sofia in 1899. “Bulgarska zbirka” is issued for twenty-two years until 1916 and it is well accepted by the contemporaries. It is also popular amongst researchers who even until this very moment continue to deal with its topic and impact.

3. Political activity. Stefan S. Bobchev connects to politics with his very first leaving for Tzarigrad. In the time of this two emigrations, and even in the meanwhile, in his Rumelian period, he keeps up this commitment, but this time on a professional level. Bobchev returns to the Bulgarian political scene, with the weakening of Stefan Stambolov’s regime, and becomes a member and one of the most prominent faces in the People’s Party of Konstantin Stoilov. He builds a solid political carrier through it. He is selected as a member of parliament and participates in the sessions of the VIII, IX; XI; XII; XIII; XIV RNA, V GNA; XV; XVI; XVII; XVIII; XIX RNA. S.S. Bobchev always aims at protecting the right of free expression of political views in his job as an MP, without overstepping the limits of decency. He always supports endeavors, which he considers as useful for the society and his upward development, no matter if they are created by his political party or other. This is the reason why he stands behind and participates in the

preparation of numerous legislative initiatives in order to protect the free and righteous, according to him, development of the Bulgarian society. The politician-man of law insists on the accepted laws to be written in clear and precise Bulgarian language in order for them to be accessible and understandable by as many members of the Bulgarian population as possible. He is persistent on the creation of a stable legislation that does not require constant often changes. He aims at implanting into the MPs minds the idea that they should think about the good of Bulgaria in order for her international prestige to be improved. As a whole, Bobchev appears to be a pragmatic law-maker, remaining loyal to the revival ideas of statehood and legality.

As a minister of the Bulgarian enlightenment (16 March 1911-1 October 1912), S.S.Bobchev comes from his views on development of the Bulgarian education, science and culture. He is led by two main ideas, which are marked in his understanding of work from the very time of his shaping in Tzarigrad and Moscow – accessibility of the accepted reforms by as wide of a circle of people as possible and legality of one's own actions. He works with a wide spread in order to achieve the marked aims, without taking into account the opinion of his political and societal rivalries. Despite being very active, he does not manage to fulfill all his plans because of his sending as a Bulgarian lawful minister in the Russian capital. However, what he does and his writing leave a long-term mark on the sphere of action of the Ministry of Bulgarian Enlightenment. The minister remains misunderstood by a part of his contemporaries and researchers, despite the undertaken reforms which benefit a lot of people. They attack him because of both- the reforms and his political and societal views.

S.S.Bobchev is preferred for his diplomatic mission because of the good contacts that he has in Russia and the Slavic world. The Bulgarian court and politicians consider that it would be beneficial for the country, in the moment of the peak of the Balkan War, to be represented by Russia precisely by Bobchev. He does not accept the mission in a very good will, but goes in order to help his homeland in times that are hard for her.

He works in Petersburg for the improvement of the relations between Bulgaria and Russia. He manages to organize the sending of different types of help for the Bulgarian troops and the newly conquered territories. He wins the public and political moods for the Bulgarian cause in Russia. His situation as a rightful minister in the Russian capital really worsens with the governmental change of Iv. Ev. Geshov with S. Danev. This is precisely the time during which he

works hard on an arbitrage between Bulgaria and Serbia before the Russian czar, but the violation of the normal communication between the ambassador the government does not let him realize his ideas on achieving a permanent and favorable peace for Bulgaria. After the beginning of the Second Balkan War Bobchev is at a disfavor with the Russian political circles and resigns on 14 August 1913. He leaves for Vishi to cure his unstable health on 12 September 1913.

Bobchev continues with his active political life, after his return from Petersburg, until 1922 when he is being repressed by the Bulgarian government at the time. After these events, he ends his carrier in this field, afflicted and at an advanced age. As an active politician for several decades, a man from Elena, who has been gaining experience at the Ottoman capital, a layer, a Bulgarian patriot and a Russian student he manages in imposing his opinion on the majority of problems, which fall in his professional competency field and leaves a long-term trace in the Bulgarian political life until the end of 19th century and the beginning of the 20th century.

4. Public activity. S. S. Bobchev considers it to be his duty, as he considers himself to be a “prominent figure”, and “prominent figures” must – according to him – to be active public figures. The Slavic association in Sofia is the central place for that manifestation. The association itself starts being active only after Bobchev becomes its head and turns it into something of his engine. His activity in other organizations must be looked upon as being in close relations to his Slavic outlooks and research in the field of history of law, as well as to the journalistic endeavors and his birthplace. He is a member at the Legal association, the Association of Bulgarian Journalists, the Elena association in Sofia and others. The Slavic unity, expressed through the idea for cultural unity of the Slavs, is a leading principle that he defends in his work in all public organizations. Bobchev manages to establish many contacts thanks to his public work and through them the succeeds in popularizing his ideas.

He manages to establish himself as a leading figure in the Slavic world. He shares the views of Panslavism and unceasingly works for the cultural and economic approximation of Slavs. He applies his energetic way of work in all of the organizations that he participates in. On the other hand, Bobchev understands the meaning of the public activity as a trampoline, which would secure him prestige in society. He skillfully takes advantage of that function and thanks to the contacts, he has obtained whilst being a public figure, he succeeds in realizing both some of his political

and scientific views. This is the reason why the public activity of Bobchev should not be revised in isolation of his scientific and political work, but in being inseparably related to them.

5. Scientific and organizational activity. S. S. Bobchev's life is accompanied with scientific work, despite him being very busy all the time. His main focus is directed at the history of the Bulgarian and Slavic law, but he also has research on Bulgarian and world history, church law, trade law and others. His curiosity stems from his childhood years, but the main scientific interests of his are formed during his years of study in Moscow when he takes on research on the history of law. Bobchev continues with his research also after settling in Plovdiv, and as an immigrant in Odessa, and after his return from emigration.

The institutional framework in which he realizes his scientific endeavors is indicative. He is chosen as a member of BLA, later BAS, chairman of the Philosophical-Public branch, teaching at the Sofia University, and in the last two decades of his life, he is a leading figure in the newly established Free University in Sofia. Bobchev's participation in these three institutions turn him into a leading and powerful figure in the scientific spheres in Bulgaria. He is popular as a scientist beyond the borders of the country as well. Thus, his scientific views and scientific and organizational activity are an object of research by numerous contemporaries of his and later researchers.

Bobchev is busy predominantly with science and teaching at the Sofia University, whilst having a mostly administrative position at BAS. He starts working at the university as an established scientist and remains there until a very old age. History of Bulgarian and Slavic law is at the center of his attention. It is also a discipline that he starts teaching first. Thanks to his appurtenance to the higher school, he popularizes his scientific achievements and tries to create his own scientific school which would study the history of law. Bobchev strives for helping the development of the university, being a member of the foundation of will of Evlogi Georgiev.

He ties the last twenty years of his life with the Free University (Balkan South-East University) in Sofia. Professor S. S. Bobchev is also the main initiator for its creation. His goal is to provide work for the white emigration who arrives in Bulgaria. By creating such a school, he hopes for the practical needs of the state for prepared professionals, who would help the state deal with the difficult economic and political situation, in which it has fallen after the First World War, to be satisfied. Bobchev believes that through the encouragement for the cooperation between his

country and with the countries of the Balkans and the Nearby East, Bulgaria would be able to resolve in her favor the many problems she has. He feels the Free University as his own doing. He fights for it becoming a prestigious higher school. It is not accidental that he considers it to be “the third nursery” of science in Bulgaria after BAS and Sofia University. He works on rising its reputation to a scientific center of world class by creating education in it according to the model of the leading worldwide schools in the field. He fiercely protects the Free University against his rivalries until the end of his life.

S. S. Bobchev shapes up to be, throughout the years of his academic and scientific development, as a scientist of authority in the area of history of law. He collects and publishes numerous historic sources, he writes research on history of law, trade law, church law, Bulgarian, regional and world history. He also works in many other spheres of science. His works gain wide popularity among the scientific and public spheres. This popularity is due to Bobchev’s strive to write in a language that is accessible and on topics which are popular. He is not afraid to put forwards hypothesis of his and to argue with other scientists in his scientific works in order to protect his view. Once convinced in being right, the scientist does not hesitate to use hypothesis as sure scientific conclusions. Thanks to those capabilities of his, he is an author of many scientific beliefs which are considered as established today and they are still important in the corresponding area.

Bobchev’s research are always backed up by lots of sources and literature in different languages that the author speaks. He always presents his scientific constructions to his opponents so that he can refute them with arguments if he does not agree with them. Bobchev creates a manner of work, as being a responsible scientist, which he follows throughout the years. He chooses the topics he is going to work on carefully. There are work plans for years ahead kept in his personal collection. He chooses topics relevant to society from a contemporary point of view. He gathers materials on them in different notebooks and adds his own personal thoughts to them. It is impressive that his notes are always in the language of the original work. For sources and literature, the scientist creates a network of cooperators who provide him with the necessary information or help him with the writing. He gets the necessary literature, apart from using his contacts, from scientific literature, press and scientific expeditions in the country and abroad. Whatever he gathers, he collects in his personal archive. Thus, he manages to save for the generations numerous

monuments and knowledge as well, which would have been lost in time. In this way, he has acquired and put into a system material big enough so that he has a decent essay in front of him which he later puts into shape. Thanks to his scientific endeavors and the fact that he is a member at several scientific organizations and works for many scientific issues, Bobchev turns into a looked for cooperator for numerous established names in science. Young scientists, who seek for support in their scientific development, also turn to him. These are all facts which prove curiosity, responsiveness and which partially explain the hundreds scientific relations.

04. Bulgarian tourism association policy toward children and youngsters (1901 - 1914)

The text presents the policy of the Bulgarian Tourism Association (BTA) toward children and youngsters during the first period of its existence (1899 - 1914) (formula presented). One of the main priorities of the BTA was, through tourism and in cooperation with the state authorities, to make the young Bulgarians become patriots who will know the nature resources of their country and its cultural and historic achievements. The feeling of being bound to the destiny of the own country and the responsibility for working for its prosperity were encouraged. BTA fulfilled these intentions by a purposeful activity program including outings and discussions on particular tourism themes as well as construction of necessary equipment for the implementation of this program.

05. SUSTAINABILITY IN TOURISM CADRE TRAINING AND SELECTION IN BULGARIA PERCEPTIONS OF UNIVERSITY STUDENTS ON THEIR SKILLS

The topic of human resources management has always been of crucial importance. The most successful organizations are those which have realized that their greatest assets are their employees and therefore take special care of them. Sustainability in tourism cadre training and selection results from the synergies of the state authorities, local authorities, educational institutions and tourism business in Bulgaria. On the other hand, there should be a match between the tourism cadre training, knowledge and skills and the tourism business requirements for hiring staff. This paper has two main objectives: 1) to outline the regulatory framework for the preparation and training of tourism cadre and 2) to research the attitudes of the two target groups in tourism – staff

and employers in order to find out if they match or whether measures should be taken in this direction.

06. HISTORICAL AND LEGAL ASPECT OF THE POLICY OF THE REPUBLIC OF BULGARIA TOWARDS THE MIGRATION PROCESSES

The geo-political location of the Republic of Bulgaria makes it an important participant in the modern migration processes that took place after the political crises in Central and Southwest Asia and North Africa. The country is a part of the European Union (EU) and is located on the main road of the migrants' flows headed from the conflict zones to Europe. These circumstances affect the political, the social and the economic situation of the country. On one hand Bulgaria takes the negative aspects, because it is on the border of the EU, but on the other hand, in view of the need of low-paid labor, Bulgaria can take advantage of this situation.

07. LEGAL OPPORTUNITIES FOR THE DEVELOPMENT OF SOCIAL ENTERPRISES HUMAN POTENTIAL IN BULGARIA

The social economy of Bulgaria is becoming more and more important for the economic development of the country. The legal regulation of the opportunities for the development of the social enterprises human potential is of utmost importance for their stable economic functioning. However, there is no unified legal framework in Bulgaria concerning the possibilities for the development of the social enterprises human potential; although in this respect the Bulgarian legislation will be gradually synchronized with the European one. Social enterprises are a compensation mechanism in terms of limited resources to resolve a number of social problems of the state. However, it is necessary to adopt a special law on the social entrepreneurship and a number of regulations, as it is the practice in the other European countries. In this way, conditions for the institutions will be created to perform effectively, the energy of the civil society, the state and the businesses will be mobilized, which will lead to the increase of the social capital in society. The paper provides a comparative analysis of the current Bulgarian and European legislation opportunities for the development of the human potential in the context of the social economy.

08. TRANSFORMATION OF SOCIAL CAPITAL INTO ECONOMIC CAPITAL THROUGH EDUCATION (BY THE EXAMPLE OF THE EUROPEAN UNION AND BULGARIA)

This paper is an analysis of different types of capital as well as of the opportunity for capital to be transformed into various types. The basic sorts of capital and their theoretical conceptions are being viewed with an attempt to prove that every resource should be considered as capital as long as they bring benefits which can be regarded as economic ones. Education and knowledge are important factors for the process of observing and analyzing the transformation of human or social capital into economic capital. On the basis of statistic data from Eurostat it is shown in this paper that there is a direct dependency between education and the economic growth of a given country. The main objective of the paper is to present the theoretical opportunities for capital transformation and to give examples for the latter through data from Eurostat. Moreover, we accept the working hypothesis that capital should be related to the personality that it belongs; and that in its essence it is uniform and it takes different forms through transformation. For the writing of the text we have used comparative and theoretical methods, adaptive methodology, deductive and empirical method and the statistical analysis method. The main outcomes of our research are as follows: capital exists in various forms; it can be transformed and it should be defined as a resource that brings additional dividends; human capital, albeit personal. Through its social function it is transformed into economic one and is useful not only for the individual but for society as a whole; education is one of the fundamental ways for human and social capital accumulation. There is a direct correlation between education and economic growth. Moreover, on the basis of the examples from the data from the European Union, it is clear that the more educated young people there are in the real economy, the higher the economic development is.

09. Bulgarian tourism and the problem of poverty alleviation in Bulgaria

The present research paper summarizes the results from a broader research on the topic “Bulgarian tourism and the problem of poverty in Bulgaria” commissioned by the German Foundation “Fridrich Ebert”, Sofia Bureau in 2014. Here, a more detailed literature review has been added to the one of the original research with the aim to follow the scientific discussion on this issue in the Bulgarian society for more than a century and to step on the more recent

publications existing worldwide. The study examines the question about the ability of Bulgarian tourism to solve the problems with the widespread poverty in Bulgaria in the context of the two main issues such as: (i) the degree of association (in terms of Pearson's Product-moment coefficients) of the Bulgarian tourism with the economic performance of the EU tourism emitting economies, and whether this association in particular contributes for "transmission of poverty", and (ii) what will be the estimated volume of the average month salary of the employees on labor contracts in Bulgarian tourism for the next ten years by the HoltWinters exponential smoothing method. These two sub-questions, these two issues, have been chosen deliberately as the usual excuse of the representatives of the Bulgarian tourism industry for the much weaker results in comparison to the neighboring competing countries is that the tourists who come usually to Bulgaria from Western Europe are poorer. Another reason for the above posed questions is the contentiously repeated in the Bulgarian society "mantra" that the tourism sector in the country will grow on its own without any need of government support and direction and it will lead to a steady increase in the disposable incomes of the employed personnel. Although this claim might have appeared true for the end of the 1990s, the monthly level of salaries in tourism lags significantly behind many other service sectors in Bulgaria.

10. ABOUT "THE THIRD NURSERY OF SCIENCE" (STEFAN SAVOV BOBCHEV AND THE FREE UNIVERSITY)

After having experienced the wars in the early 20s of the twentieth century Bulgarian country fell into economic and political isolation. One possible exit of the situation is the creation of new university graduates, who are practically oriented and opening the country to the Slavic world, the Balkans and the Middle East. This path has been shared by Stefan Savov Bobchev, one of the main initiators of the Open University (Balkan Middle East Institute) in Sofia. The text follows the establishment and the activity of the university and the role of the S. S. Bobchev in its functioning.

11. Natural-scientific publications of Stefan Savov Bobchev during the Renaissance

The text examines the natural-scientific publications of Stefan Savov Bobchev from the period of the Bulgarian Revival. The views of the young scientist on the socio-economic problems and challenges facing the Bulgarians of the Revival are revealed. Particular attention is paid to economic theories with which the author introduces his contemporaries.

12. THE RELATIONS BETWEEN IVAN EVSTRATIEV GESHOV AND STEFAN S. BOBCHEV

The text examines the relationship between Ivan Evstratiev Geshov and Stefan Savov Bobchev. Two Bulgarians, realized at the end of the XIX and the beginning of the XX century. And influenced the institutionalization of a number of Bulgarian institutions, as well as the economic development of Bulgaria during this period. The scientific dispute between the two about the legal and economic character of the Bulgarian large family is also presented.

13. FUNDS OF SA- BLAGOEVGRAD AS A SOURCE OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REGION FROM 1912 UNTIL WORLD WAR II

The article discusses the economic development of Gorna Dzhumaya from its accession to Bulgaria until World War II. The traditional livelihood and the archives in the SA of Blagoevgrad are presented to the local population as a source of economic development.

14. BULGARIAN TOURIST UNION AND THE CONVERSION OF PIRIN IN TOURIST DESTINATION. (TOUCHES TO THE HISTORY OF BULGARIAN TOURISM IN THE INTERWAR PERIOD)

The text examines the role of the Bulgarian Tourist Union in the development of Pirin as a tourist destination during the interwar period. Even then, the mountain has been developed as a place for tourism throughout the year, where one can ski and practice climbing, rich in mineral waters and interesting architecture. During the period considered, Bansko rises as the leading settlement in the region.

15. Archives of the State "Mines Pernik" as a source for economic historiography

The study aims to highlight the way in which the development of Bulgarian economic history is presented in periodicals. The period edition of "Mines Pernik" as a source for economic historiography is considered as a concrete example. At the same time, by studying the specialized literature on the topic, the author recreates the history of mining in the region.

16. POLICIES OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF BULGARIA (PRB) TO CITIZENS OF COUNTRIES RECOVERING FOLLOWING CONFLICTS

The text examines the policy of the People's Republic of Bulgaria to the citizens of Vietnam and acquisition experience. It is made legal and economic analysis in relation to the actuality of the refugee wave swept Europe.

17. NATIONALISM, MIGRATION AND TOURISM (The case with the children's camp "Erma", Tran)

Following the Neuilly Peace Treaty and the secession of territories from the Bulgarian state, including the so-called "Western Suburbs", the country is experiencing a business and migration crisis. It has to reorient its economy and seek new sources of income for the national economy. One of these new branches of the economy is tourism, which is begun to look, not only as a means of recreation and pleasure, but also as a source of income. The state has to cope with refugee waves of Bulgarians who have moved to the interior of their homeland because the settlements in which they live remain under foreign rule. Another part of the migrants are moving to the big cities for economic reasons. As they settled in the big cities, refugees began to create community organizations, and a wave of patriotic and nationalist feelings rose there. There is nostalgia for the native end. Organized, refugees are beginning to seek economic recovery and cultural development in their native places. It is the combination of these factors that leads to the

combination of national feelings, migratory waves and economic and cultural recovery, as is the case with the creation of the Erma Chateau Committee in Tran.

18. PROFIT AND PROFITABILITY OF PRIVATE LANGUAGE SCHOOLS IN BLAGOEVGRAD

Educational entrepreneurs are economic agents in the social economy that meet the basic needs of citizens and organizations, providing the necessary foreign-language-competence education to individuals. On this basis people have more opportunities for further education and finding/keeping jobs, mobility, social integration, etc.; their employers have more competitive organizations and can more easily carry out business abroad and with foreigners, etc.; and society is more integrated and boasts reduced unemployment and higher quality of life. It is interesting to look at the profit and profitability of these educational entrepreneurs and to assess how attractive their niche is. This article summarizes the results of a survey, conducted in the period May - August 2017, of organizations in Blagoevgrad, Bulgaria, offering language training in the framework of the I Can More Programme and is a complement to a previous article focusing on the legal and social dimensions of these organizations.

19. PRIVATE LANGUAGE SCHOOLS IN BLAGOEVGRAD - LEGAL AND SOCIAL DIMENSIONS

: Language competence is of paramount importance for the social inclusion and successful professional realization of the modern man, especially now - in times of globalization and migration. The foreign language gives the learner a variety of opportunities - access to post-secondary education in this language, starting work or preserving an existing job, career development, including mobility in another organization, industry or country, receiving a pay raise, leading to a higher standard of living, etc. Employers of foreign-language-speaking-employees can boast of a higher competitiveness of their organizations; increased opportunities for the particular business to participate in European and other projects and to undertake work processes abroad and so on, which is a prerequisite for an increase of the financial result of the organization's activity. The society in which people have a higher linguistic competence solves

better its social and economic problems: unemployment is declining, integration is improving, the gross product and quality of life are rising, and so on. Foreign language learning is a lengthy process and usually the years spent in public school and university are not enough. That's why a nice niche - that of language schools offering courses in English, French, German and other languages to people of different ages and with different needs, is being differentiated in the service market. It is of interest to review the legal and social dimensions of these educational entrepreneurs and their place in the social economy. This article summarizes the results of a conducted-in-early-May-2017 survey of the organizations in Blagoevgrad, Bulgaria, offering language training under the I Can More Programme.

20. BULGARIAN DONATION ACTIVITY FOR EDUCATION IN THE PERIOD FROM 1878 TO 2015

In 2015, within the project „Culture of giving in Education: social, institutional and personal dimensions”, funded by the Scientific Research Fund at the Ministry of Education, records of donations in the sphere of Education for the period from 1878 to 1944 in Bulgaria were examined and a nationally representative sociological survey on „Attitudes towards donating for Education” was conducted. These activities were carried out in connection with one of the main scientific objectives of the project - „to explore the „culture of gift” and the „logic of practice” of giving in Education in Bulgaria throughout different historical periods and to reveal the factors that influence their formation and the dynamics of donation activity. Based on the collected archive documents, the data from the representative survey and additional literature and investigations, the donation activity in the sphere of Education in Bulgaria is traced through the following three historical periods: from the Liberation of Bulgaria (1878) until 1944; in the period from 1944 to 1989; after the „Velvet revolution” of 1989 to 2015. The donation activity for educational causes is different in the studied historical periods of the development of Bulgaria. The philanthropy depends on the political situation and regulations. The giving is a value for a lot of Bulgarians in the period from the Liberation to 1944. Bulgarian population is committed to caring for the sick, the orphans, the widows and the communities in need. Bulgarians have been actively involved in the construction of monasteries, churches, chapels and schools with their own resources, land and labor. There have been made a lot of donations for different causes, but mostly for education,

followed by social causes - helping orphans and poor children during this period. After 1944 the donation activity has been practically interrupted. The situation has changed dramatically in comparison to the previous examined period. Donor funds have been closed. Donation has been destroyed and the consequences have been extremely negative. The donation gradually returned to the Bulgarians' public life after 1989, but overall it has not been mainly oriented towards education. However, there are preconditions for the formation of a culture of giving in education. Keywords: donation, education, motivation, Bulgaria.

21. EUROPEAN UNION POLICIES FOR ENCOURAGING THE SOCIAL ENTREPRENEURSHIP FOR PEOPLE WITH DISABILITIES

Since the establishment of the European Economic Community in 1957, the organization's primary goal has been to provide a socially acceptable standard of living for people. Social policy was defined in the Single European Act and the Social Charter adopted by the European Commission in 1989. The legal framework of the European Social Policy has been developed in two treaties - the Amsterdam Treaty and the Maastricht Treaty. These treaties emphasize the fight against unemployment, social exclusion and vocational training, with each country being obliged to conduct its social policy in line with that of the EU. EU social policy has been further expanded with the 2009 Lisbon Treaty. Thanks to the common social policy of the countries of the European Union, social entrepreneurship has gained increased importance for the economic and social integration of people with disabilities. Social entrepreneurship can help many people with disabilities to participate in the labor market and society. The approach used to support the participation of people with disabilities in the EU labor market encourages increased participation primarily through employment and less through self-employment or business creation. A common EU approach is to use employment quotas that require public and private organizations to employ a certain number or percentage of people with disabilities. Denmark, Estonia, Latvia, the Netherlands, Finland, Sweden and the United Kingdom do not use this approach. There are examples of policies that support self-employment and business creation for people with disabilities. These include the incorporation of self-employment into the general active labor market programs as well as schemes that support people with disabilities when setting up businesses. Areas where such policies can be

developed are: Enhancing awareness of people with disabilities about entrepreneurship as a real and feasible option; Developing entrepreneurial skills; Support for the development, acquisition and use of aids and technologies; Ensuring access to appropriate financial support; Improving access to the Internet, information and telecommunication technologies, etc. The main conclusions of the study are that business creation and self-employment are not suitable for all people with disabilities, there are several ways that policymakers can improve support for entrepreneurship for people with disabilities. The first approach is to examine proposals to support start-ups to ensure that they are available in accessible formats and to educate business advisors on the potential risks that create start-ups and self-employment for people with disabilities. A second area of action for governments is to support the development and adoption of assistive technologies. Third, there is evidence that support the development of targeted training and support tailored to the needs and problems of entrepreneurs and potential entrepreneurs with various disabilities.

22. LEGAL OPPORTUNITIES FOR THE TRANSFORMATION OF BULGARIAN TOURISM IN A SOCIALLY ORIENTED INDUSTRY

Bulgarian tourism is one of the important industries for the development of the Bulgarian economy. In order for each industry to operate, it needs motivated staff, motivation not only for pay, but also for a number of other social factors such as continuing education, working conditions, additional health insurance, etc. It is the legal possibilities for doing so additional incentives are the subject of this text.

23. DONATORS' MOTIVES FOR THE EDUCATION IN BULGARIA (1878 – 1944)

At first sight, donation means something given gratuitously without expecting any response. This is how donation is viewed in the legal theory as well as in the modern Bulgarian society. Certainly, the moral satisfaction and selflessness is part of the donation, but now and in the past, there are also other motives related to acquiring indirect social and economic benefits. The motive is the driving force for achieving certain goals. It is the internal impulse making you do one activity

leading to a particular result. In this trait of thoughts the motive for donation appears to be a very important part of the donation act. It is determinant for doing it. Through the donation act, the donator strives for having the feeling of internal satisfaction. The donations in the field of education in the examined period are numerous. Although the main motives are basically moral, in most of the cases, the intention for achieving other goals is seen behind. This paper has the main objective to clarify the essence of the donation motives over the examined period.

24. Trends in the Preservation and Development of Local Products and Occupations in the Rila and Rhodopes Region

This paper describes the cultural characteristics of the Rila and Rhodopes region in Bulgaria offering a great variety of local products, i.e. products “existing in particular place” (Oxford, 1998:373) and traditional occupations, i.e. occupations “obtained by tradition” (Oxford, 1998:702). Most of them are agricultural or farming products though there are some related to traditional handicrafts (e.g. weaving) and resources (e.g. wood production). The local authorities organize a large number of annual fairs associated with these local products and occupations being a valuable tool for reinforcing the branding of local production as well as a pillar for attracting tourists. They contribute to the preservation, development and promotion of the local products and occupations, as well as “bridging culture and tradition with economic activities at regional level” (Dimitrov & Stoilova, 2014:221-222). The study has the objective to identify the local products and occupations in the research area of Rila and Rhodopes region and trace their development over the years as well as reveal the resource potential for sustainable tourism development, ecological production as well as social and economic growth of the region. To this end, the authors have classified these products and occupations once, according to their type and second, according to their stage of preservation and development. The study also implies the opportunity for attracting and making foreigners involved in the production of traditional products. Areas for further research have been outlined regarding the general ecological, regional and agricultural development policy of the European Union (EU: Agriculture, Environment, and Regional policy, 2016).

25. Business ethics enhancement in Bulgarian tourism - the case of Bansko

Successful development of tourist destinations helps building a partnership between tourism entrepreneurs, host community and tourists. It requires a responsible and ethical behavior of the three stakeholders in the tourism industry as well as a fair distribution of the benefits of tourism activity for the three stakeholders groups. This paper has the following three major objectives: 1. To example the satisfaction and the respect of the interests of the three stakeholder groups - participants in the tourism activity; 2. To present a set of indicators of ethical tourism behavior and measure these indicators through proper research methods; and 3. To identify the problem areas in fulfilling their obligations in terms of professional ethics in tourism and give recommendations to cope with them in the future. The study employs a number of scientific methods: primary data has been collected by conducting a questionnaire survey, interview, monitoring and feedback; the methods of induction and deduction have been used to make general conclusions both at regional and national and level. Some of the main survey results imply a lack of transparency and objectivity concerning future business projects in the field of tourism, low interest in the necessities of the local population and inconsistency in planning and architectural approach. As for the tourists, the survey proves that this group of respondents appears to be most satisfied with the tourism experience and least and affected least affected by the outlined business ethics discrepancies.

26. Essential Human Potential Development Concepts

Economic processes in the contemporary society become more and more dynamic and wider in range. The boundaries are steadily being diluted and every human activity leads to economic results and it can be regarded as such. This leads with itself to the fundamental scientific argument whether economics is a separate science or whether it is a part of the comprehensive subject of sociology; whether the subject of the very sociology, under the name “economic”, is a part of the economics or this is a science that studies only a part of human relations. In the end, a person is a social creature and every activity that they undertake, including economic ones, is positioned in a particular habit and in the corresponding relations. According to Milton Freedmand a person is a rational being in their economic activities. Nevertheless, this should be translated not only onto purely economic activities, but also onto every activity that leads to economic results i.e. onto

every human activity as each and every one of them can be regarded as economic as long as its intention can be regarded as economic.